

บทที่ ๓ การทอดผ้าป่าในสังคมไทย

การทอดผ้าป่าในสังคมได้รับอิทธิพลแนวความคิดความเชื่อมาจากพระพุทธศาสนาโดยตรง จากเมื่อก่อนในสมัยพุทธกาลอุบาสกอุบาสิกาจะไปทอดทิ้งไว้ตามป่า ป่าช้า ชากศพ ท่าอาบนํ้า ตลาดขายของ ถนนหนทาง ต่อมาได้พัฒนาการมาเป็นการถวายผ้าคหบดีจิวรต่อพระภิกษุสงฆ์ เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามาสู่เมืองไทยแล้วทำให้มีการพัฒนาการมาจากการทอดผ้าบังสุกุลมาเป็นผ้าป่าที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย ซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียดดังนี้

๓.๑ การทอดผ้าป่าในสังคมไทย

การทอดผ้าป่าในสังคมไทยจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในแหล่งห้องสมุด ในตำราเอกสารแล้ว พบว่ามีมูลเหตุเกิดจากเหตุการณ์ดังต่อไปนี้ คือ

๓.๑.๑ มูลเหตุของการทอดผ้าป่า

เนื่องจากประเพณีนุ่งห่มของภิกษุสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ครั้งพระพุทธเจ้ายังมีได้ทรงอนุญาตให้พระภิกษุทั้งหลายรับจีวรจากชาวบ้าน ภิกษุทั้งหลายต้องเที่ยวเก็บผ้าที่เขาทิ้งแล้ว ก็เอามาซักหรือสุ ปะติดปะต่อกัน ตัด เย็บ ย้อม ทำเป็นจีวร สบง หรือผ้าสังฆาฏิ ผืนใดผืนหนึ่ง การทำจีวรที่ทรงอนุญาตให้ตัดเป็นชิ้นๆ อย่างกระตือรือร้นของชาวมคธ ก็เพื่ออำนวยความสะดวกในการเอาผ้าชิ้นเล็กชิ้นน้อยมาปะติดปะต่อกัน^๑

ต่อมาเมื่อผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาได้ทราบเรื่อง มีความปรารถนาจะบำเพ็ญกุศลให้ต้องตามพุทธานุญาต จึงได้จัดหาผ้าที่สมควรแก่สมณบริโภคไปทอดทิ้งไว้ตามที่ต่างๆ ดังมีเรื่องเล่าว่า สมัยหนึ่งพระอนุรุทธเถระมีจีวรเก่า จึงไปเที่ยวแสวงหาผ้าในที่ต่างๆ ครั้งนั้นมีนางเทพธิดาองค์หนึ่งเคยเป็นภรรยาเก่าของพระเถระในชาติก่อน เห็นพระเถระที่เที่ยวแสวงหาผ้า จึงได้เอาผ้าทิพย์มา ๓ ผืน ยาว ๑๓ ศอก กว้าง ๔ ศอก แล้วดำริว่า ถ้าเราจะลงไปถวายจริงๆ พระเถระก็คงจะไม่รับ นางจึงได้เอาไปวางไว้กองที่หยากเยื่อผืนหนึ่ง แต่พอให้เห็นชายผ้า พระเถระเดินมาทางนั้น เห็นชายผ้าจึงได้ชักบังสุกุลเอามา นี่เป็นการทอดผ้าป่าในครั้งพุทธกาล^๒

ในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถากล่าวว่า ครั้งหนึ่งมีเทพธิดานางหนึ่งชื่อว่า ซาลินี ได้เห็นพระอนุรุทธเถระเจ้า ซึ่งครองผ้าเก่าแล้ว ต้องไปเที่ยวแสวงหาผ้าในที่ต่างๆ ตามป่า ตามเขา แม้แต่กองขยะเพื่อมาทำเป็นจีวรนุ่งห่ม นางซาลินีก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในจริยาวัตรของพระอนุรุทธะ นางจึงนำเอาผ้าทิพย์ ๓ ผืน ไปวางไว้ในกองขยะเบื้องหน้าพระอนุรุทธะ เมื่อพระอนุรุทธเถระเจ้าเห็นผ้านั้นแล้ว จึงได้ถือเอาด้วยการบังสุกุลว่า “ผ้านี้เป็นผ้าบังสุกุลอันอุกฤษฏ์หนอ” อาศัยต้นเหตุนี้ ทำให้

^๑ จันทร์ ไพจิตร, ประมวลพิธีมงคลของไทย, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, ๒๔๙๓), หน้า ๑๑๒.

^๒ ส.พลายน้อย, สารานุกรมวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์คำ, ๒๕๕๓), หน้า ๒๕๗-๒๕๘.

พุทธศาสนิกชนจึงได้ดำเนินรอยตามในการจะจัดถวายเครื่องนุ่งห่มหรือของจำเป็นต่างๆ ในการดำรงชีพให้แก่พระภิกษุสงฆ์ รวมทั้งปัจจัยในการถวายให้แก่วัดด้วย ถือกันว่าบุคคลใดถวายผ้าป่า ก็จะได้ผลานิสงส์สำเร็จทุกประการ ถ้าบังเกิดเหตุตกก็จะเป็นเหตุตกที่ประเสริฐกว่าเหตุตกที่ทั้งปวง ถ้าบังเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นมนุษย์ที่ประเสริฐกว่ามนุษย์ทั้งปวง^๓

ในคัมภีร์อรรถกถาได้พูดถึงเรื่องของการแสวงหาผ้ามาทำจีวรของพระภิกษุและศรัทธาอันแรงกล้าของทายาททายิกาไว้หลายเรื่อง เช่น เรื่องนางเทพธิดาตนหนึ่ง คือ ครั้งหนึ่งพระสารีบุตรตรมจีวรเก่าคร่ำคร่าและขาด ท่านอยากได้จีวรใหม่ จึงเที่ยวแสวงหาผ้าอยู่หลายวันก็ไม่ได้ นางเทพธิดาตนหนึ่งรู้ภาวะจิตของพระเถระ จึงเกิดศรัทธาอันแรงกล้าที่จะถวายผ้าแก่พระเถระ จึงนำผ้าทิพย์ผืนหนึ่งยาว ๑๒ ศอก ไปหมอกกองขยะไว้ให้มีชายแลบออกมาในทางที่พระเถระกำลังจะเดินผ่าน เมื่อพระเถระพบเข้าจึงชักบังสุกุลเอาผ้านั้นไป ทำเป็นจีวรครอง นางเทพธิดาตนนั้นก็เกิดปีติอิ่มใจอย่างยิ่ง

อีกเรื่องหนึ่ง มีคหบดีคนหนึ่ง มีศรัทธาอันแรงกล้า ปรรณนาจะช่วยขจัดความลำบากของพระภิกษุสงฆ์ในการแสวงหาจีวร จึงได้นำผ้าผืนหนึ่งมีขนาดทำจีวรได้พอดีเข้าไปยังป่าช้า เอาผ้านั้นห่อศพที่ถูกทิ้งในป่าช้า หลายวันต่อมาศพก็เน่าเปื่อยมีพระภิกษุรูปหนึ่งมาพบเข้าจึงชักเอาผ้านั้นไปชักตาก แล้วทำเป็นจีวร ด้วยเหตุนี้จึงได้ชื่อว่า “ผ้าป่า”^๔

ครั้นกาลต่อมา ชาวบ้านเห็นความลำบากของพระภิกษุสงฆ์ และจะนำผ้าไปถวายโดยตรงก็ยังไม่มีพระบรมพุทธานุญาตจึงนำผ้าไปทอดทิ้งไว้ ณ สถานที่ต่างๆ เช่น ในป่าบ้าง ป่าช้าบ้าง เมื่อพระภิกษุเดินไปพบเข้า ก็นำเอามาทำจีวรตามประสงค์ การทอดผ้าป่า มีมูลเหตุเกิดขึ้นโดยนัยนี้เอง ในเมืองไทยเรา การทอดผ้าป่าได้รับการรื้อฟื้นขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยพระประสงค์จะรักษาธรรมเนียมประเพณีทางศาสนา^๕

๓.๑.๒ กำเนิดการทอดผ้าป่า

การทอดผ้าป่าเข้ามามีส่วนอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยโดยสันนิษฐานว่าถือกำเนิดมาตั้งแต่หลังสังคายนาครั้งที่ ๓ ที่พระพุทธรูปเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ในพระพุทธศาสนาได้เผยแผร์เข้ามาด้วย นายเกษม บุญศรีได้เขียนไว้ในหนังสือเทศกาลและพิธีกรรมไทยเรื่องทอดผ้าป่า ตอนหนึ่งว่า “การทอดผ้าป่ามีทั่วไปในหมู่คนที่เป็นชาวพุทธด้วยกัน เฉพาะคนไทยเราเท่าที่พอจับเค้าได้ก็ปรากฏว่ามีมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี”^๖

ชาวสุโขทัยชอบให้ทาน รักษาศีล ชอบถวายทานแด่พระสงฆ์ และบริจาคทรัพย์สิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น เป็นการเสียสละ เพื่อเอาชนะความโลภ ความเอาแต่ได้ ความตระหนี่ และความเห็นแก่ตัว เป็นต้น และข้อความว่า

^๓ ชุติพร สุสุวรรณ และ สุชีราภรณ์ บริสุทธี, ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย, หน้า ๑๑๘ – ๑๑๙.

^๔ สุเมธ ธรวิทยกุล, สังกัปปพิธีกรรม, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๗๕.

^๕ จันทร ใจจิตร, ประมวลพิธีมงคลของไทย, หน้า ๑๑๒ - ๑๑๓.

^๖ เกษม บุญศรี, ประเพณีทำบุญเนื่องในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๘), หน้า

เมื่อออกพรรษากษัตริย์เดือนหนึ่งจึงแล้ว เมื่อกรณกฐิน มีพนมเบญจ มีพนมหมาก มีพนมดอกไม้ มีหมอนนั่งหมอนนอน บริวารกฐินโอยทาน แลปีแลญปีลาน ไปสู่ตัญญูถึงอรัญญิกพูน เมื่อจักเข้ามาเวียงเรียงกัน แต่อรัญญิกพูนเท้าหัวลาน ดับคักลองด้วยเสียงพาดเสียงพิณ เสียงเอ็น เสียงขับ ใครจักมักเลน เลน ใครจักมักหัว หัว ใครจักมักกะเลื้อน เลื้อน^๗

แปลว่า เมื่อออกพรรษาแล้วเดือนหนึ่งก็หมดเขตทอดกฐิน (เขตกฐิน คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒)เมื่อทอดกฐินก็มีบริวารกฐินไปถวายด้วย เช่น พุ่มประดับด้วยเบญจ พุ่มหมากพลู พุ่มดอกไม้ มีหมอนอิง หมอนสำหรับหนุนนอน ในแต่ละปีให้ทานปีละ ๒ ล้าน และไปทอดกฐินถึงวัดอรัญญิก จากข้อมูลดังกล่าวแสดงว่าการทอดผ้าป่าเริ่มมีมาตั้งแต่ครั้งสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีแล้ว

การทอดผ้าป่าทั้งในสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ ถึง รัชกาลที่ ๓ นั้น ไม่มีรายละเอียดปรากฏเป็นหลักฐานจนกระทั่งถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ และสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จึงได้มีหลักฐานชัดเจนว่า ได้มีการทอดผ้าป่าของหลวงหรือผ้าป่าหลวง ซึ่งมีรายละเอียดในการนำผ้าป่าไปทอดตามหัววัดต่างๆ ปรากฏในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนหนึ่งว่า

อนึ่งในเดือนสิบสองนี้ มีเรือผ้าป่าของหลวงเรียกว่าผ้าป่าบรรดาศักดิ์คั่นละ ๘ ลำ ยึดท่อนสายกลางอยู่ข้างเหนือหน้า ผ้าป่านี้พระราชทานแต่พระราชอาคันตุกะ พระครูหัวเมือง ที่เข้ามาในการฉลองไตรเปลี่ยนไปวันละ ๘ รูป เวลาบ่ายประทับแล้วทรงพระเต้าทักษิณทกแล้วเสด็จ ลอดโคมสัญญาณเป็นกำหนด

อนึ่งการทอดผ้าป่าวิเศษ ซึ่งเป็นของหลวง แต่ก่อนเคยมีบ้างเป็นบางครั้งบางคราว แต่ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีผ้าป่าวัดประทุมวันติดๆ กันไปหลายปี เพิ่งมาขาดตอนในปลายแผ่นดิน ในการผ้าป่านั้นเสด็จพระราชดำเนินโดยเรือกระบวนอย่างพระราชทานพระกฐิน เวลาบ่ายพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ในพระอุโบสถ มีเรือกระจาดผ้าป่าจอดเรียงรายอยู่ในน้ำพระอุโบสถ มีเครื่องประโคมพิณพาทย์และการละเล่น คือเพลงและลาวขับแพน เป็นต้น เล่นในเรือเวลาสวดมนต์จบประทับรุ่งเช้าพระสงฆ์รับบิณฑบาตเรือในสระ ๓๐ รูป เวลาเพลรับพระราชทานแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับ

ในแผ่นดินปัจจุบันนี้ มีที่วัดประทุมวันครั้งหนึ่ง เป็นการเอิกเกริกโกลาหลยิ่งใหญ่ ทรงแรงพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการแต่งเรือผ้าป่า ตามแต่จะแต่งกันอย่างไร บ้างก็ทำเป็นรูปยักษ์ รูปสัตว์ต่างๆ บ้างก็ทำเป็นกระจาดซ้อนกันสามชั้นถึงห้าชั้น ประกวดประชันกันตามความคิดแล้วมีเรือการละเล่นต่างๆ ละคร มอญรำ ขับแพนเพลง เสภารำ พิณพาทย์หลายลำรับ ชักผ้าป่าผ่านพระที่นั่งหลังคณพิมานเป็นกระบวนแห่ มีเรือราชบุรุษช่วยแห่ผ้าป่าหลายร้อยลำ ชักผ้าป่าตั้งแต่กลางวันจนถึงหัวค่ำ จึงได้ถึงประทุมวัน แล้วจอดเรือผ้าป่าเรียงรายอยู่ตามสระตามหน้าวัด วางเรือ

^๗ กรมศิลปากร, **จารึกสมัยสุโขทัย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศิลปากร, ๒๕๒๓), หน้า ๑๒.

การละเล่นเป็นระยะไปรอบสระ ประทับแรมคืนจนหนึ่งจนสว่างจึงทอดผ้าป่า แล้วสวดมนต์ เลี้ยงพระเช่นเดียวกับรัชสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชกาลที่ ๕ นั้นปรากฏว่า ทรงนิยมในการทอดผ้าป่าไม่ว่าจะเสด็จไปหัวเมืองใดๆ ต้องทำที่ วัดใดวัดหนึ่งในหัวเมืองนั้นเสมอ เช่น เสด็จไปประทับบางปะอิน ก็ทรงทอดผ้าป่าที่วัดชุมพลนิกายาราม และวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ ถ้าเสด็จเมืองลพบุรีก็ทอดผ้าป่าที่วัดมณีชลขันธ์เป็นราชประเพณีสืบมา ส่วนผ้าป่าราษฎรจะนำผ้าป่าบรรทุกในเรือแห่ไปตามลำน้ำตั้งแต่เช้า ตามแต่พวกใดจะพาไปแห่งใดไม่มีกำหนด พอถึงเวลาค่ำจึงได้จอดเรือมีการละเล่นและจุดดอกไม้ไฟเป็นการฉลองจนดึกจึงได้ชักผ้าไปทอด^๔

จะเห็นได้ว่า การทอดผ้าป่าระยะแรกๆ จะเป็นงานของพระราชพิธี เป็นบริวารขององค์พระภิกษุที่จัดไปทอดถวายที่ต่างๆ โดยมีขบวนแห่ทางชลมาศ ตกแต่งด้วยรูปสัตว์ต่างๆ ประกอบด้วยบริวารของผ้าป่า การทอดผ้าป่าในรัชกาลต่อๆ มา ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าทรงทำอย่างไร สำหรับการทอดผ้าป่าในรัชกาลปัจจุบันเสด็จทอดผ้าป่าบ่อยครั้ง แต่ไม่ได้ทำให้เป็นราชประเพณีเหมือนรัชกาลในอดีต เสด็จทอดตามความประสงค์ของพระองค์ มีปรากฏชัดเจน คือพอกล่าวเป็นอย่างได้ เช่น กรณีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานการทอดผ้าป่ามูลนิธิพระพุทธยอดฟ้า ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นประธานการทอดผ้าป่าเมื่อครั้งสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อนำทุนทรัพย์ที่มีผู้บริจาคในจังหวัดต่างๆ เข้าสมทบทุนบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

๓.๑.๓ ประเภทของการทอดผ้าป่า

การทอดผ้าป่าในประเทศไทยมีมากมายหลายรูปแบบและมีชื่อเรียกต่างๆ กัน เช่น ผ้าป่าหางกฐิน ผ้าป่าโยงซึ่งบรรทุกเรือแห่ไปทางน้ำ ผ้าป่าสามัคคีซึ่งมีเจ้าภาพหลายคนชักชวนกันทำ ผ้าป่าผิตายซึ่งเอาเครื่องไทยธรรมผลไม้ไว้ในโครงร่างรูปผีที่สานด้วยไม้ไผ่ ประดิษฐ์ขึ้นตามความคิดความเชื่อถือดั้งเดิมเรื่องผ้าป่าที่ทิ้งไว้ในป่าช้า แต่อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แบ่งการทอดผ้าป่าออกเป็นส่วนใหญ่ได้ ๒ ประเภท คือ

๑) ผ้าป่าของหลวง เรียกสั้นๆ ว่า ผ้าป่าหลวง คือผ้าป่าที่พระเจ้าแผ่นดินทรงทอดเอง หรือ เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานในการทอดผ้าป่า ผ้าป่าของหลวงจะมีทั้งยึดหลักประเพณีทางศาสนาและเสริมด้วยประเพณีของบ้านเมือง ตลอดจนประเพณีของท้องถิ่น เพื่อให้การพระราชกุศลเป็นที่เจริญศรัทธาของประชาชนโดยทั่วไป

๒) ผ้าป่าของชาวบ้าน คือ ผ้าป่าที่ชาวบ้านนำไปทอดไม่เกี่ยวกับผ้าป่าของหลวงอย่างที่กำลังกล่าวมาแล้ว การทอดผ้าป่าของชาวบ้านในเมืองไทยนั้น นิยมกันแพร่หลายและคลี่คลายออกไปเป็นรูปแบบของประเพณีต่างๆ ในท้องถิ่น ซึ่งผ้าป่าของชาวบ้านจะมีพบได้บ่อยในประเทศไทย

^๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชพิธีสิบสองเดือน, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙ - ๓๑.

การทอดผ้าป่าทั้งสองประเภทจะยึดตัวผู้เป็นประธานในการทอดผ้าป่านั้นเป็นหลักในการแบ่ง หลังสมัยรัชกาลที่ ๕ การทอดผ้าป่าหลวงไม่นิยมจัดให้เห็น พบเห็นแต่ผ้าป่าของชาวบ้าน ดังมีรายละเอียดดังนี้

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้กล่าวถึงประเภทของผ้าป่าที่นิยมทอดถวายตามวัดต่างๆ ไว้ในหนังสือ แนวปฏิบัติศาสนพิธี ท่านได้กล่าวไว้ว่า ในปัจจุบันนี้ การทอดผ้าป่าได้วิวัฒนาการขึ้นมาก มีวิธีการปฏิบัติแตกต่างกันออกไป เช่น

- ๑) ผ้าป่าแถมกฐิน หรือ ผ้าป่าหางกฐิน คือ ผ้าป่าที่ทอดหลังจากทำพิธีทอดกฐินแล้ว
- ๒) ผ้าป่าแถว คือ ผ้าป่าที่ชาวบ้านต่างคนต่างจัดกันคนละกองแล้วไปทอดรวมที่วัด โดยเรียงกองผ้าป่าเป็นแถวยาว แล้วนิมนต์พระภิกษุสามเณรทั้งวัดลงมาชักผ้าป่าโดยวิธีจับสลาก
- ๓) ผ้าป่าสามัคคี คือ ผ้าป่าที่ชาวบ้านร่วมใจกันทอด เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง จะทอดเป็นกองเดียวหรือหลายกองก็ได้แล้วแต่จะกำหนด
- ๔) ผ้าป่าทัศนาวจร คือ ผ้าป่าที่นักท่องเที่ยวจัดไปทอดตามวัดต่างๆ ที่ผ่านหรือพักแรมกัน ผ้าป่าแบบนี้ทำพอเป็นพิธีเท่านั้น
- ๕) ผ้าป่าโยง คือ ผ้าป่าที่ทำบรรทุกเรือแล่นไปตามแม่น้ำลำคลอง ผ่านวัดไหนก็แวะทอดวัดนั้นเรื่อยไปจนหมด^๙

สุเมธ เมธาวิทยกุล ได้กล่าวถึงประเภทของผ้าป่าที่นิยมทอดถวายตามวัดต่างๆ ไว้ในหนังสือ สังกัปปพิธีกรรม มีจำนวนดังนี้

- ๑) ผ้าป่าหางกฐิน หรือแถมกฐิน เป็นผ้าป่าที่เจ้าของกฐินจัดขึ้น คือหลังการถวายผ้ากฐินเรียบร้อยแล้ว ก็ทอดผ้าป่าด้วย ในวัดเดียวกันนั้น หรือทอดวัดอื่นๆ อีกตามรายทางที่ไปทอดกฐิน
- ๒) ผ้าป่าโยง เป็นผ้าป่าที่มีเจ้าภาพเดียวหรือหลายเจ้าภาพ จัดเป็นผ้าป่าหลายๆ กอง บรรทุกเรือพ่วงแห่กันไปทางน้ำ ไปตามลำคลองหรือแม่น้ำ ผ่านวัดไหนก็ทอดวัดนั้นเรื่อยไป จึงเรียกว่า ผ้าป่าโยง
- ๓) ผ้าป่าสามัคคี เป็นผ้าป่าที่มีมากมายหลายเจ้าของ มีการพิมพ์การ์ด พิมพ์ซองผ้าป่า แจก มีคณะกรรมการดำเนินการ โดยแบ่งหน้าที่กันทำอย่างเป็นองค์กร แต่เป็นองค์กรงชั่วคราว เมื่อดำเนินการได้บรรลุจุดมุ่งหมายก็สลายตัวไป บางทีจัดเป็นกอง กำหนดจำนวนกองเงินกองละเท่าๆ กัน เช่น ผ้าป่า ๒๕๒๘ กอง กองๆ ละ ๑,๐๐๐ บาท เพื่อสมทบทุนซื้อเครื่องมือแพทย์ให้ตึกสงฆ์อาพาธ เป็นต้น บางทีจัดทำเป็นผ้าป่าหนังสือเพื่อตั้งห้องสมุด หรือบางทีก็ทำเพื่อสมทบทุนสร้างถาวรวัตถุ เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ และโรงเรียน เป็นต้น จุดมุ่งหมายของการทอดผ้าป่าชนิดนี้ไม่ใช่เพื่ออนุเคราะห์พระสงฆ์ แต่เป็นการใช้ผ้าป่าเป็นเครื่องมือเพื่อจุดประสงค์อื่น ซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคมปัจจุบัน^{๑๐}

^๙ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), แนวปฏิบัติศาสนพิธี, (กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘๒.

^{๑๐} สุเมธ เมธาวิทยกุล, สังกัปปพิธีกรรม, หน้า ๗๖ – ๗๗.

กมลพรรณ บุญสุทธิ ได้ทำการศึกษาเอกสารต่างๆ แล้วได้แบ่งประเภทของผ้าป่าที่นิยมทอดถวายตามวัดต่างๆ ไว้ในหนังสือ นามานุกรมชนบประเพณีไทย หมวดประเพณีราษฎร์ เล่ม ๓ ที่พิมพ์เผยแพร่โดยกรมศิลปากร มีรายละเอียดดังนี้

๑. ผ้าป่าหางกฐิน คือ การทอดผ้าป่าหลังการทอดกฐินหรือบางแห่งเรียกว่า ผ้าป่าแถมกฐิน มีความหมายใกล้เคียงกันคือ ทอดกฐินแล้วทอดกฐินเลย

๒. ผ้าป่าสามัคคี คือ ทุกคนมีจิตศรัทธาอยู่ร่วมกัน มีจุดมุ่งหมายเดียวกันเพื่อต้องการทำบุญ บริจาค ไร่ไรเงิน และรวบรวมทุนเพื่อนำไปก่อสร้างหรือปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุของวัดนั้นๆ หรือซื้อสิ่งของที่จำเป็นแก่วัดด้วย

๓. ผ้าป่าโยง จะมีเจ้าภาพชุดเดียวหรือหลายชุดก็ได้ ส่วนใหญ่มักใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำ โดยร่วมเดินทางกันไปทางเรือเพื่อไปทอดผ้าป่าตามวัดต่างๆ

๔. ซักผ้าป่าในงานศพ คือ การถวายผ้าบังสุกุลทอดที่โรงศพหรือทอดบนสายโยงศพ เพื่อให้พระชักผ้าขึ้นไป เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย

๕. ผ้าป่าผิตาย คือ การให้ศพเป็นผู้ถือผ้าไตร โดยนำศพผูกไว้กับกระดานหกแล้วนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาเหยียบกระดานหก ศพก็จะกระเด็นขึ้นอาจเป็นการยืนหรือลุกขึ้นนั่ง จากนั้นพระภิกษุสงฆ์จะรับผ้าจากมือศพ โดยต้องทำพิธีกันน้ำปาชา และให้พระภิกษุสงฆ์เข้าไปรับผ้าที่ละรูป แต่บางแห่งปรับเปลี่ยนเป็นหุ่นแทนศพจริงๆ เพื่อลดความน่ากลัวลง ในที่สุดวีการนี้ได้ยกเลิกไปโดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส มีรับสั่งให้ยกเลิก เนื่องจากมีเหตุการณ์ที่พระภิกษุสงฆ์ถูกกลั่นแกล้งหลอกให้กลัวจนมรณภาพไป^{๑๑}

จากข้อมูลข้างต้นนี้จึงทำให้เราทราบว่าผ้าบังสุกุลที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยยังพบว่ามีอยู่พุทธศาสนิกชนชาวพุทธไทยยังคงรักษาสืบทอดปฏิบัติกันมาอยู่ มักจะเรียกชื่อตรงๆ ว่า “ผ้าบังสุกุล” จะมีความนิยมทอดในงานศพเท่านั้น ไม่ได้นิยมจัดทอดเหมือนการทอดผ้าป่าอย่างทั่วไป จุดประสงค์ของการทอดผ้าบังสุกุลชนิดนี้ก็เพื่ออุทิศบุญกุศลไปให้กับผู้วายชนม์ไปแล้ว จะทอดเฉพาะในงานศพเท่านั้นเหมือนดังในสมัยพุทธกาลนั่นเอง และอีกหนึ่งชนิดคือผ้าป่าที่มีเงินเป็นบริวารหลักสำคัญ จุดมุ่งหมายของการทอดก็เพื่อที่จะได้เงินที่เป็นบริวารของผ้าป่าไปใช้ในด้านปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ภายในวัดวาอาราม

^{๑๑} กมลพรรณ บุญสุทธิ, นามานุกรมชนบประเพณีไทย หมวดประเพณีราษฎร์ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอดวานซ์ วิชั่น เซอร์วิส จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓๙.

เกรียงไกร จันทะโพธิ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องของ “การทอดผ้าป่ากับการช่วยเหลือสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีวัดในจังหวัดลำพูนและจังหวัดอุดรธานี” พอสรุปประเภทของผ้าป่าที่จัดทอดตามวัดต่างๆ ได้ดังนี้^{๑๒}

๑. ผ้าป่าเครื่องนุ่งห่ม

การทอดผ้าป่าเครื่องนุ่งห่ม ทางวัดจะจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือชาวเขา สืบเนื่องช่วงฤดูหนาวชาวเขามักจะประสบภัยหนาวอันเกิดตามธรรมชาติเป็นประจำเกือบทุกปี

มีวัตถุประสงค์ในการรวบรวมทุนทรัพย์ก็เพื่อซื้อผ้าห่ม เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มกันหนาว และรวบรวมการบริจาคเครื่องนุ่งห่มเก่าแต่ยังไม่ได้ใช้ เพื่อนำไปแจกจ่ายแก่วัดและหมู่บ้านที่ยากจน และกำลังประสบกับภัยหนาวตามธรรมชาติ

๒. ผ้าป่านักท่องเที่ยวสัญจร

การทอดผ้าป่านักท่องเที่ยวสัญจร เป็นผ้าป่าที่นักท่องเที่ยวที่เดินทางผ่านมาเที่ยวในจังหวัดต่างๆ จัดทำขึ้น โดยผู้ที่จัดทัวร์ท่องเที่ยวมีความคิดที่จะทำบุญทอดผ้าป่า เพื่อเป็นการทำบุญเสริมสร้างสิริมงคลให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยว เมื่อเวลาที่มาเยือนถึงวัดที่เป็นสถานอันเคารพและศักดิ์สิทธิ์ของคนทั่วไป

วัตถุประสงค์ของการทอดผ้าป่าชนิดนี้ก็เพื่ออำนวยความสะดวกสบายใจในการเดินทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวและยังเพื่อเป็นการสมทบทุนต่อการบูรณปฏิสังขรณ์ต่อการก่อสร้างศาสนวัตถุภายในวัด และยังสามารถเป็นการสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกสามัญของพระภิกษุสามเณรตามแต่ดุลยพินิจของวัดนั้นๆ จะเห็นสมควร

๓. ผ้าป่าช่วยเหลือวัด

การทอดผ้าป่าช่วยเหลือวัด มีการจัดขึ้นเนื่องจากวัดต่างๆ ที่ขาดเงินในการก่อสร้างเสนาสนะ กุฏิ พระวิหาร พระอุโบสถ จึงได้จัดขึ้นเพื่อนำทุนทรัพย์ที่ได้ไปมอบให้กับวัดต่างๆ ที่ขอมา

๔. ผ้าป่า อปต.

การทอดผ้าป่า อปต. เกิดขึ้นในพื้นที่ของเขตจังหวัดลำพูน ซึ่งคณะสงฆ์ในแต่ละตำบลจะมีการจัดตั้งหน่วยงานของพระสงฆ์ชื่อว่า “หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล(อปต.)” โดยมีพระสงฆ์ ๑ รูป ในตำบลนั้นๆ เป็นประธานในการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง โดยการดำเนินการอบรมสั่งสอนแก่ประชาชน ตามวัตถุประสงค์ ๘ ประการ คือ

ศีลธรรม วัฒนธรรม

สุขภาพอนามัย

สัมมาชีพ

สันติสุข

^{๑๒} เกรียงไกร จันทะโพธิ์, “การทอดผ้าป่ากับการช่วยเหลือสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีวัดในจังหวัดลำพูนและจังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), หน้า ๔๙ – ๖๓.

ศึกษาสงเคราะห์
 สาธารณสงเคราะห์
 กตัญญูกตเวทีธรรม
 สามัคคีธรรม

ผ้าป่า อปต. เกิดขึ้นเนื่องด้วยข้อตกลงของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล และพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสขึ้นไป เพื่อที่จะช่วยเหลือผู้ประสบภัยอันเกิดด้วยเหตุสุดวิสัยและต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน

วัตถุประสงค์ของการจัดผ้าป่า เพื่อรวบรวมเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ เช่น ผู้ประสบวาตภัยก็ดี อัคคีภัยก็ดี อุทกภัยก็ดี ภัยต่างๆ ก็ดี เป็นต้น เนื่องจากภัยที่เกิดขึ้นทำความเสียหายอย่างไม่คาดคิดต่อผู้ประสบภัย ผ้าป่า อปต. ที่จัดขึ้นนี้ก็จะสามารถช่วยบรรเทาความทุกข์และเป็นที่พักพิงทั้งทางกายและทางใจต่อผู้ประสบภัยในเบื้องต้นได้

๕. ผ้าป่าทุนการศึกษา

การทอดผ้าป่าทุนการศึกษา เป็นการทอดผ้าป่าของโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญ และมีการทอดต่อเนื่องกันมาแล้วแต่ยุคสมัยพิจารณาของทางผู้จัด

วัตถุประสงค์ของการจัดผ้าป่าชนิดนี้ ก็เพื่อรวบรวมเงินสมทบทุนเข้ามูลนิธิของโรงเรียนก็ดี เพื่อเป็นทุนการศึกษาของนักเรียนก็ดี แล้วนำไปใช้จ่ายในการสนับสนุนการศึกษาของพระภิกษุสามเณร นักเรียนธรรมศึกษา และนักเรียนทั่วไป

เนื่องจากไม่ได้รับเงินอุดหนุนจากส่วนงานราชการหรือกรมการศาสนา อุปกรณ์การศึกษา หนังสือ ดินสอ ปากกา จะได้รับการสนับสนุนจากการทอดผ้าป่าเพื่อการศึกษา

๖. ผ้าป่าหนังสือ

การทอดผ้าป่าหนังสือ เนื่องจากโรงเรียนบางพื้นที่ มีห้องสมุดแล้วแต่ยังขาดความพร้อมในด้านหนังสือวิทยากรต่างๆ และอุปกรณ์ในห้องสมุด เช่น โต๊ะทำงานของบรรณารักษ์ โต๊ะอ่านหนังสือ เก้าอี้ ชั้นวางหนังสือ ตู้เก็บหนังสือ ตู้บัตร และหนังสือ จึงได้จัดทอดผ้าป่าหนังสือขึ้น

โดยมีวัตถุประสงค์การจัดทอดผ้าป่า คือ การรวบรวมเงินและหนังสือ เพื่อจัดทำห้องสมุดของโรงเรียน ซึ่งผู้บริจาคสามารถนำหนังสือมาร่วมทำบุญได้ โดยปกติวิสัยของศรัทธาประชาชนทั่วไปจะไม่ทำบุญเฉพาะหนังสือเท่านั้น เมื่อแจกของกุฎาทอดผ้าป่าหนังสือไปจะได้รับบริจาคหนังสือที่มีอยู่ในบ้าน เช่น นิตยสาร วารสาร หนังสือวิชาการที่มีประโยชน์ และจะร่วมทำบุญเป็นเงินด้วย

๗. ผ้าป่าอัฐบริหาร

การทอดผ้าป่าอัฐบริหาร เป็นการทอดผ้าป่ารวบรวมอัฐบริหารของพระสงฆ์ มีผ้าสบง ผ้าจีวร ผ้าสังฆาฏิ ผ้าเช็ดตัว สิ่งของเครื่องใช้จำเป็นสำหรับพระภิกษุสามเณร เป็นต้น

วัตถุประสงค์เพื่อนำสิ่งของและอัฐบริหารที่ได้รับการบริจาคมาแล้วจากศาสนิกชนทั่วไปแล้วไปถวายแด่พระภิกษุสามเณรในพื้นที่ทุรกันดารก็ดี พื้นที่ต่างๆ ให้ท่านได้รับความสะดวกในอัฐบริหารและเครื่องนุ่งห่ม

๘. ผ้ารูกขมูลปริวาส

การทอดผ้าป่ารูกขมูลปริวาส ได้จัดขึ้นในงานปริวาสกรรมรูกขมูลขึ้นในบริเวณวัด ซึ่งวันออกปริวาสกรรมทางวัดได้จัดทอดผ้าป่าขึ้น วัตถุประสงค์จัดทอดผ้าป่ารูกขมูล เพื่อสมทบทุนในการก่อสร้างพระวิหาร พระอุโบสถ ศาสนวัตถุต่างๆ ภายในวัดที่ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา

๙. ผ้าป่าตรุษจีน

การทอดผ้าป่าตรุษจีนชนิดนี้ จัดขึ้นในช่วงเทศกาลตรุษจีน เริ่มมีขึ้นที่วัดนางข้าวน้อยเหนือ จังหวัดลำพูน ในปี ๒๕๔๔ วัตถุประสงค์ในการจัดทอดผ้าป่าตรุษจีน เพื่อสมทบทุนการบูรณปฏิสังขรณ์พระวิหาร การดำเนินงานเกี่ยวกับการรวบรวมทุนทรัพย์โดยผู้ที่คิดริเริ่มในการจัดจะเป็นบุตรหลานของคนในหมู่บ้านได้ไปทำงานต่างจังหวัด ได้ร่วมกับผู้ที่คุ้นเคยจัดทอดผ้าป่ามายังวัดนี้ ยอดจำนวนเงินทั้งหมดที่ได้รับมาจากการทอดผ้าป่าตรุษจีนได้จัดเก็บโดยคณะกรรมการของวัด เพื่อรอเงินสมทบอีกพอประมาณแล้วถึงจะได้ลงมือบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานต่อไป

๑๐. ผ้าป่าสร้างอาคารเรียนพระปริยัติธรรม

การทอดผ้าป่าสร้างอาคารเรียนพระปริยัติธรรมชนิดนี้ เนื่องมาจากทางโรงเรียนพระปริยัติธรรมมีความต้องการเพิ่มเติมห้องเรียนของพระภิกษุสามเณร วัตถุประสงค์ก็เพื่อนำเงินที่ได้ไปช่วยสมทบทุนการก่อสร้างและซื้อวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาต่างๆ ต่อพระภิกษุสามเณรและนักเรียนทั่วไป

๑๑. ผ้าป่าอุปกรณ์การศึกษาและอาหารกลางวัน

การทอดผ้าป่าชนิดนี้ มีวัตถุประสงค์ก็เพื่อส่งเสริมการศึกษาของโรงเรียนชนบทที่ต้องการส่งเสริมเล่าเรียนแก่นักเรียนที่มีความขัดสนได้รับความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาเล่าเรียน เช่น หนังสือ สมุด ดินสอ ปากกา ไม้บรรทัด เป็นต้น และได้รับประทานอาหารกลางวันฟรีที่ทางโรงเรียนจัดทำขึ้น เป็นการส่งเสริมด้านโภชนาการของนักเรียนและยังช่วยบรรเทาความยากลำบากผู้ปกครองของพระภิกษุสามเณรและนักเรียนอีกทางหนึ่ง

การจัดทอดผ้าป่าอุปกรณ์การศึกษาและอาหารกลางวัน เพื่อรวบรวมอุปกรณ์การศึกษาและเงิน เพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนอาหารกลางวันของนักเรียน ผู้รับผิดชอบดูแลในการใช้จ่ายเงินเป็นหน้าที่ของคณาจารย์ในโรงเรียนนั้น

๑๒. ผ้าป่าสมทบทุนก่อสร้างวัด

การจัดทอดผ้าป่าสมทบทุนการก่อสร้างวัด เนื่องจากศรัทธาประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงกับวัดมีความเคารพเลื่อมใสวัดเป็นอย่างดี มองเห็นวัดชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา จึงมีความคิดที่จะรื้อแล้วสร้างใหม่ ด้วยวิธีการทอดผ้าป่าขึ้น

วัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมทรัพย์สะสมไว้ก่อน เมื่อมีงบประมาณพร้อมแล้วจะได้ทำการรื้อถอนและก่อสร้างบูรณะต่อไป การดำเนินการจัดทอดผ้าป่า มีการพิมพ์ซองแจกใบฎีกาบอกบุญแจกไปยังสถานที่ต่างๆ เช่น หน่วยงานของรัฐ ญาติสนิทมิตรสหาย เงินผ้าป่าที่ได้รับก็ทำการมอบให้กับไวยาวัจกรและคณะกรรมการของวัด แล้วนำมาใช้ในการสร้างวัดต่อไป

๑๓. ผ้าป่าที่ดินวัด

การทอดผ้าป่าที่ดินวัดชนิดนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมทุนทรัพย์ในการซื้อที่ดินในการสร้างสถานที่สำนักปฏิบัติธรรม เพื่อเพิ่มเนื้อที่ของวัดให้กว้างขึ้นให้ความอำนวยความสะดวกต่อญาติโยมพุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญภายในวัด มีการพิมพ์ฎีกาแจกประชาชนทั่วไป

๑๔. ผ้าป่าช่วยชาติ

พระธรรมวิสุทธิโสภณ (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน) ได้เมตตาเป็นองค์ประธานโครงการผ้าป่าช่วยชาติ ตั้งแต่ปี ๒๕๔๑ ต่อเนื่องมา โดยจะรวบรวมความรัก ความสามัคคีจากคนทั้งชาติ โดยนำเงินแลกเปลี่ยนทองคำและนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ท้องพระคลังหลวง เพื่อเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเงินของประเทศไทยให้แข็งแกร่ง

หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน เล็งเห็นถึงสภาวะความเดือดร้อนของประเทศชาติ สังคม และประชาชนทั่วไปดังกล่าว เกิดเมตตาจิตคิดสงสาร พยายามคิดพิจารณาหาทางช่วย คิดพิจารณาไปเท่าไร ก็ตีบตัน เห็นอยู่หนทางเดียว จึงสละตัวออกมาเป็นผู้นำทำโครงการที่จะช่วยประเทศชาติประชาชน ให้ชื่อโครงการว่า "โครงการช่วยชาติ โดยหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน" เพื่อเชิญชวนประชาชนช่วยกันบริจาค ทองคำ เงินดอลลาร์ เงินสกุลต่างประเทศ และเงินบาท เพื่อนำเข้า "โครงการช่วยชาติ โดยหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน" ช่วยกอบกู้สถานการณ์ของประเทศไทยที่กำลังประสบภาวะเศรษฐกิจและสังคมตกต่ำในปัจจุบัน ให้ฟื้นฟู ผ่านพ้นไปด้วยดี โดยเริ่มต้นเปิดโครงการมาตั้งแต่วันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๑^{๑๓}

วัตถุประสงค์ของการจัดโครงการผ้าป่าช่วยชาตินี้ คือ

๑) เพื่อมุ่งเน้นทางด้านจิตใจ ปลุกจิตสำนึกให้คนไทยเกิดความรักต่อประเทศชาติ บ้านเมือง หวงแหนแล้วปกป้องแผ่นดินทรัพยากรของชาติ ขจัดความลุ่มหลงฟุ้งเฟ้อ มีหลักของจิตใจ มีคุณธรรม มีศีลธรรมในการดำรงชีวิตที่ถูกต้องดีงาม เข้มแข็ง อดทน และมีส่วนร่วมในการกอบกู้วิกฤติเศรษฐกิจของประเทศชาติได้

๒) เพื่อมุ่งเน้นทางด้านวัตถุในการรับบริจาค ข้าวของ เงินทอง โดยรับบริจาค ทองคำ เงินสกุลดอลลาร์ เงินตราสกุลต่างๆ และเงินบาท เพื่อรวบรวมนำเข้าท้องพระคลังหลวง อันเป็นหลักประกันของประเทศชาติ

๓) เพื่อกอบกู้สถานการณ์ของประเทศไทย ที่ประสบภาวะวิกฤติเศรษฐกิจตกต่ำให้ผ่านพ้นไปด้วยดี

^{๑๓} หลวงตาตอทคอม, วัตถุประสงค์โครงการช่วยชาติ, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.luangta.com/help/objective.php> [๒๔ ม.ค. ๒๕๕๙].

ผลที่คาดว่าจะได้รับในการจัดทำโครงการ คือ

๑) นำทองคำเข้าท้องพระคลังหลวง เป็นเงินคงคลังทุนสำรอง และนำเงินดอลลาร์สหรัฐฯ เงินสกุลต่างๆ ให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเพื่อนำเข้าบัญชีประเทศไทย เป็นทุนสำรองระหว่างประเทศที่ Federal Reserve Bank (FRK) นิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อเป็นศักดิ์ศรีและหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศชาติ

๒) ประชาชนชาวไทยจะมีจิตสำนึกเกิดความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ หวงแหนปกป้องแผ่นดินไทย ทรัพยากรของชาติ เพื่อกอบกู้ดำรงเอกราชสืบไป

๓) ประชาชนชาวไทยจะได้มีความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมกอบกู้สถานภาพของประเทศไทยที่ประสบภาวะวิกฤติเศรษฐกิจและสังคมที่ตกต่ำให้ผ่านพ้นไปได้ดี

การดำเนินการโครงการผ้าป่าช่วยชาติยังคงดำเนินไป ซึ่งเริ่มตั้งแต่ต้นปี ๒๕๔๑ โดยคณะศิษยานุศิษย์ของหลวงตามหาบัวจะเป็นผู้ประสานขอความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ เกี่ยวกับสถานที่ วัน เวลา และอาราธนาในมนต์หลวงตามหาบัวให้เดินทางไปรับผ้าป่าที่จัดขึ้น ซึ่งจะมีการจัดตารางการออกเทศนาแล้วรับทอดผ้าป่าตลอดปี การบริจาคสามารถบริจาคผ่านบัญชีธนาคาร การประชาสัมพันธ์โครงการนี้มีทั้งโดยศิษยานุศิษย์ สื่อต่างๆ ตลอดจนถึงผ่านสื่อทางอินเทอร์เน็ต ที่สามารถให้คนทั้งในและต่างประเทศได้ร่วมบริจาคด้วย

โครงการนี้ได้รับรวบรวมทุนทรัพย์จากทั่วประเทศ ซึ่งตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึง ๑๘ เมษายน ๒๕๔๒ ได้เงินจำนวน ๔,๒๗๘,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐฯ ทองคำบริสุทธิ์ ๙๙.๙๙% จำนวน ๑,๐๓๗.๕ กิโลกรัม ซึ่งได้มอบให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทย

ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ดำเนินการตามความประสงค์ของหลวงตามหาบัว โดยการนำเงินทั้งหมด ๔,๒๗๘,๐๐๐ ดอลลาร์สหรัฐฯ ผากเข้าบัญชีประเทศไทยเป็นทุนสำรองระหว่างประเทศ ส่วนทองคำบริสุทธิ์อีก ๑,๐๓๗.๕ กิโลกรัม ที่บรรจุไว้ในตู้เซฟปิดผนึกนั้น ธนาคารได้เก็บไว้ในห้องมั่นคงเช่นกัน แต่ไม่ได้บันทึกเข้าไว้ในบัญชีของธนาคาร เพราะหลวงตามหาบัวได้ระบุว่าเป็นการฝากไว้เท่านั้น^{๑๔}

ในวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๔๔ ณ ท้องสนามหลวง ได้มีการจัดงานวันบูชาคุณแผ่นดินไทย มีการจัดทอดผ้าป่าช่วยชาติขึ้นอีก และมอบเงินตามโครงการผ้าป่าช่วยชาติให้แก่รัฐบาล ซึ่งรวมยอดทรัพย์สินที่หลวงตามหาบัวมอบเข้าคลังหลวงในวันดังกล่าวเป็นทองคำบริสุทธิ์ ๙๙.๙๙% จำนวน ๒,๐๖๒.๕ กิโลกรัม เงินดอลลาร์สหรัฐฯ ๕,๒๗๘,๐๐๐ ดอลลาร์^{๑๕}

^{๑๔} หนังสือพิมพ์เดลินิวส์, ฉบับวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๔๓, หน้า ๒๙.

^{๑๕} หนังสือพิมพ์ข่าวสด, ฉบับวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๔๔, หน้า ๑๓.

๑๕. ผ้าป่าพระสังฆาธิการ

การทอดผ้าป่าพระสังฆาธิการ เป็นผ้าป่าประเพณีที่จัดทอดติดต่อกันนานถึง ๑๐ ปี (หมายถึงในปี ๒๕๔๓) โดยมีวัตถุประสงค์ในการรวบรวมทุนจากพระสังฆาธิการแล้วนำไปทอดเป็นผ้าป่าตามวัดต่างๆ โดยจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนในการจัดงานทอดต่อกันปี ซึ่งวัดที่มีความต้องการทุนทรัพย์ในการก่อสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์จะได้รับการพิจารณาก่อนตามลำดับ

วิธีดำเนินการ จะรวบรวมทุนทรัพย์จากพระสังฆาธิการเป็นหลัก ตามด้วยการขอความร่วมมือพระสังฆาธิการช่วยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในหมู่บ้านที่มีความศรัทธาได้ร่วมบริจาคด้วย โดยจะมีการแจ้งให้วัดที่ได้รับเลือกจะได้รับการทอดผ้าป่าไปทอดในปีนั้น ทางวัดนั้นๆ จะจัดผ้าป่าอื่นเพื่อเป็นทุนสมทบตามด้วยก็ได้ ใช้ระยะเวลาดำเนินการประมาณ ๓ เดือน ซึ่งผู้ที่สนับสนุนมีทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายฆราวาส

๑๖. ผ้าป่าพระไตรปิฎก

การทอดผ้าป่าพระไตรปิฎกชนิดนี้เป็นผ้าป่าที่มีเจ้าภาพเดียวหรือหลายๆ คนรวมกันก็ย่อมได้ เพื่อนำไปถวายให้กับวัดต่างๆ ไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าและการศึกษาของพระภิกษุสามเณรและของพุทธศาสนิกชนทั่วไปที่สนใจต่อคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

จะเห็นได้ว่า ในสังคมไทยจะมีความนิยมทอดผ้าป่าในหลากหลายรูปแบบ จากเมื่อก่อนเป็นการทอดให้แก่วัดและพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น แต่ปัจจุบันมีพัฒนาการการทอดเพื่อมุ่งในการสังคมสงเคราะห์ อาทิ การทอดผ้าป่าเพื่อทุนการศึกษา เพื่อเป็นค่าอาหารต่อนักเรียน เป็นทุนสำรองในการช่วยเหลือผู้คนในยากทุกซอก การทอดผ้าป่าเพื่อระดมทุนช่วยชาติ ผ้าป่าเพื่อซื้อที่ดินเข้าวัด เพื่อเป็นธรณีสถิต เมื่อรวมแล้วก็คือ ปัจจัย ๔ ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพของพระภิกษุ สามเณร และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย นอกจากการทอดผ้าป่าทำบุญแล้วยังได้พบปะสังสรรค์กันในหมู่บ้านและชุมชน ชน สังคม

จากข้อมูลดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงสามารถแบ่งประเภทของผ้าป่าที่นิยมจัดทอดมี ๓ ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

๑. ผ้าป่าเพื่อวัด มี ๔ อย่าง ได้แก่ ผ้าป่านักท่องเที่ยวสัจจกร ผ้าป่าช่วยเหลือวัด ผ้าป่าอัฐบริวาร ผ้ารุกขมุลปริวาส ผ้าป่าตรุษจีน ผ้าป่าสมทบทุนก่อสร้างวัด ผ้าป่าที่ดินวัด ผ้าป่าพระไตรปิฎก และผ้าป่าพระสังฆาธิการ

จะเห็นได้ว่า ผ้าป่าที่เริ่มแรกในประเทศไทยจะเป็นเฉพาะของใช้ ของจำเป็นต่อพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะ เมื่อกาลเวลาผ่านไป ของที่มีอยู่เดิมแล้วก็ไม่จำเป็นต่อวัดอีก วัดจึงมีแนวคิดที่ว่าน่าจะมีอะไรที่เพิ่มเติมขึ้นมาภายในวัด เพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนและปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ มีพัฒนาการจากผ้าป่าทั่วไประยะออกมาเป็นผ้าป่าที่ดินวัด ผ้าป่าเพื่อวัดดังกล่าวเหล่าพุทธศาสนิกชนทั้งหลายต่างมีจุดประสงค์หลัก ก็คือเพื่อนำเงินที่ได้รับจากการทอดผ้าป่าแล้วนั้นมาใช้ประโยชน์กับทางวัดให้มากที่สุดเท่าที่จะบริหารการจัดการได้ผ้าป่าเพื่อวัด

๒. ผ้าป่าเพื่อสังคม มี ๓ อย่าง ได้แก่ ผ้าป่าเครื่องนุ่งห่ม ผ้าป่า อปต. และผ้าป่าทุนการศึกษา

จะเห็นได้ว่า ผ้าป่าจากเมื่อก่อนพุทธศาสนิกชนมักจะนิยมนำไปทอดถวายเฉพาะในวัดวาอาราม แต่ต่อมาก็มีพัฒนาการมาสู่หมู่บ้าน ชุมชน และโรงเรียนตามความเหมาะสมของสถานที่ และในขณะเดียวกันการจัดตั้งทอดผ้าป่าก็มรพัฒนาการมาเป็นเครื่องนุ่งห่มแต่เป็นของคฤหัสถ์โดยเฉพาะ อาจจะเป็นชุดนักเรียนของเด็ก และเสื้อผ้าของผู้ใหญ่ทั่วไป ผ้าปายังมีพัฒนาการจากที่เคยสร้างแต่ทางด้านวัตถุอยู่อย่างเดียว แต่ก็พัฒนามาเป็นผ้าป่าของการสร้างบุคคล บุคคลที่ว่าก็คือเด็กเยาวชนของชาติ

๓. ผ้าป่าเพื่อชาติ มี ๔ อย่าง ได้แก่ ผ้าป่าหนังสือ ผ้าป่าสร้างอาคารเรียนพระปริยัติธรรม ผ้าป่าอุปกรณ์การศึกษาและอาหารกลางวัน และผ้าป่าช่วยชาติ

สำหรับผ้าป่าประเภทนี้แล้วถือว่ามีความสำคัญต่อประเทศชาติเป็นอย่างมาก เพราะรากฐานของก็คือความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ที่ควบคู่กับคุณธรรม ทั้งสองสิ่งนี้เป็นปัจจัยหลักสำคัญที่จะช่วยให้ประเทศชาติมีความมั่นคงและเจริญที่ยั่งยืนแท้จริง

ถ้าเรามองแบบภาพรวมแล้วผ้าป่าทุกชนิดข้างต้นนี้ก็เพื่อพัฒนาชาติทั้งนั้น เหตุผลที่เพื่อพัฒนาชาติก็เพราะว่ารากฐานของชาติแล้วก็คือครอบครัว เมื่อบิดามารดาและบุตรต่างมีจิตใจใฝ่ในทางที่ชอบ ประกอบตนอยู่ในธรรม มีจิตใจในการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์แล้ว ไม่คิดเบียดเบียนต่อผู้อื่น จากครอบครัวนี้ไปสู่ครอบครัวนั้น เชื่อมโยงต่อกันไปเรื่อยๆ ออกสู่สังคมและประเทศชาติได้ทีละขั้น เมื่อทุกคนคิดมีจิตปณิธานในการให้ก็จะหมดซึ่งความตระหนี่ถี่เหนียวในทรัพย์สมบัติ ละได้ซึ่งความหลงใหลในทางวัตถุสิ่งของเงินทองอันเป็นของนอกกายที่ไม่สามารถนำติดตัวไปได้ เมื่อมรณภาพไปแล้ว สิ่งที่ยังคงอยู่ก็คือคุณงามความดีที่ได้เคยสร้างไว้ด้วยการบริจาคทรัพย์ทอดผ้าป่าให้กับวัด หมู่บ้าน ชุมชน และสังคม วัตถุประสงค์หลักของการทอดผ้าป่าก็คือ สอนให้ละซึ่งความตระหนี่ถี่เหนียว มีจิตใจในการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ทางกายและทางใจ ไม่มุ่งที่จะใช้ชีวิตในการหาทรัพย์อยู่อย่างเดียว แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือการได้ร่วมใช้ชีวิตในสังคมด้วยความสงบสุขเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันที่บรรพชนชาวไทยได้อบรมสั่งสอนกันสืบทอดต่อมาด้วยการจัดทอดผ้าป่าให้เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของสังคมและเป็นการทำบุญที่ก่อให้เกิดความสามัคคีต่อหมู่บ้าน ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

โดยวัตถุประสงค์ของการทอดผ้าป่าในสังคมไทย สามารถที่จะสรุปย่อได้ดังนี้ คือ ๑) เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ได้ใช้ผ้าบังสุกุลตามพระพุทธานุญาต ๒) เพื่อสืบทอดประเพณีการทำบุญในพระพุทธศาสนา และ ๓) เพื่อส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงสืบไป

๓.๑.๔ กำหนดกาลในการทอดผ้าป่า

ในสมัยพุทธกาล ไม่มีความนิยมในระยะกาลกำหนดทอดผ้าป่า สุดแต่ว่าเมื่อทลายทายกามีใจศรัทธาเลื่อมใสใครจะทำบุญก็นำเอาผ้าผืนๆ ไปทิ้งไว้ในป่าหรือป่าช้าหรือในสถานที่ที่เป็นที่ไปมาสัญจรของพระภิกษุสงฆ์ ครั้นพระท่านไปพบเข้าเห็นผ้าไม่มีเจ้าของ หรือสังเกตรู้ว่าเจ้าของทิ้งแล้วท่านก็เก็บเอาไป^{๑๖}

ในสมัยโบราณเข้าใจว่าจะไม่ได้กำหนดกาลเวลาทอดผ้าป่าไว้เหมือนอย่างการทอดกฐินบุคคลผู้ใดมีศรัทธาจะทำเมื่อไรก็ยอมทำได้ ต่อมาจึงได้กำหนดเวลาขึ้น เช่น ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นิยมทำกันในฤดูกาลออกพรรษาแล้ว ถึงทางราชการก็เคยปรากฏว่ามีในระหว่างเดือน ๑๒ พร้อมกับพระราชพิธีลอยพระประทีป^{๑๗}

การทอดผ้าป่าไม่มีกำหนดเหมือนการทอดกฐิน จะทอดได้ทุกฤดูกาล แต่ที่นิยมกันโดยมากมักจะเป็นตอนที่ออกพรรษาแล้ว คือ หน้ากฐิน เมื่อทอดกฐินแล้ว ก็จัดการทอดผ้าป่าตามไปด้วย^{๑๘}

๓.๑.๕ วิธีการดำเนินการทอดผ้าป่า

งานทอดผ้าป่าเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้กำลังคนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าป่าสามัคคี สมัยปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่พยายามจะรวบรวมเงินก้อนใหญ่เพื่อนำไปใช้ในการสร้างสาธารณประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่จึงต้องใช้กำลังคนมาก วิธีการที่จะรวบรวมคนหลายๆ ให้เข้ามาร่วมกันนั้น คณะผู้ทำงานนี้ก็ใช้วิธีจัดตั้งองค์กรชั่วคราวขึ้น เช่นเรียกชื่อว่า “คณะผ้าป่าสามัคคีกรุงเทพฯ – เชียงใหม่” เป็นต้น โดยจะต้องมีผู้ริเริ่ม ก่อนผู้ริเริ่มนี้อาจจะเป็นบุคคลคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ ซึ่งผู้คิดจะทอดผ้าป่าขึ้นเองหรือว่าได้รับการกระตุ้นหรือถูกขอร้องจากคนของวัดที่จะไปทอดผ้าป่า คนของวัดนี้อาจจะเป็นกรรมการวัด ชาวบ้านหรือพระ/เจ้าอาวาสของวัดที่จะไปทอดผ้าป่านั้น ซึ่งรู้จักใครในกรุงเทพฯ ที่เห็นเขามีบารมีพอที่จะช่วยล้งงานนี้ได้

เมื่อผู้ริเริ่มได้รับปัญหาแล้วก็จะไปเที่ยวขายความคิดให้กับญาติมิตรสหายของตน จนได้จำนวนคนที่หลอมรวมใจแล้วพอประมาณ เขาก็จะเรียกประชุมคนเหล่านั้นเพื่อตั้งเป็นคณะผ้าป่าสามัคคีขึ้น โดยมีคณะกรรมการดำเนินงานและคณะกรรมการอำนวยการหรืออุปถัมภ์ คณะกรรมการดำเนินงานก็จะประชุมกันเพื่อออกความคิดเห็นคือ ระดมความคิดเห็น (Brainstorming) จะดำเนินการอย่างไร จนได้แผนดำเนินงานขึ้นมาว่ามีขั้นตอนการทำงานอย่างไร

^{๑๖} จันทร ไพจิตร, ประมวลพิธีมงคลของไทย, หน้า ๑๑๓.

^{๑๗} ส.พลายน้อย, สารานุกรมวัฒนธรรมไทย, หน้า ๒๕๘.

^{๑๘} ชูลีพร สุสุวรรณ และ สุชีราภรณ์ บริสุทธิ์, ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย, (กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๙.

มีการตั้งแนวนโยบายและจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินงานอย่างแน่ชัด มีการแบ่งงานกันทำ แต่ทุกคนที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ก็จะลงมือปฏิบัติด้วยความเต็มใจจริงใจ เนื่องจากงานนี้เป็นงานอาสาสมัคร ทุกคนจึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีปัญหาอะไรก็ช่วยกันแก้ไข สมาชิกทุกคนมีความสามัคคีกลมเกลียวกันอย่างแน่นแฟ้น^{๑๙}

วิธีการดำเนินการทอดผ้าป่าส่วนใหญ่จะมีวิธีการเหมือนกันคือ ผู้ดำเนินการเป็นพระภิกษุสงฆ์และคณะกรรมการของวัด หรือศิษยานุศิษย์ที่เคารพนับถือในวัดหรือพระสงฆ์ในวัด มีการประชุมคณะกรรมการของวัด มีการตั้งคณะกรรมการผ้าป่าประกอบด้วยประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ และกรรมการ ซึ่งจะแต่งตั้งพระและฆราวาส มักมีการพิมพ์ของฎีกาด้วย และมีการต้อนรับหากคณะผ้าป่ามาจากต่างถิ่น เช่น กรุงเทพมหานคร จะจัดประเพณีท้องถิ่นของแต่ละภาค มีการออกหนังสือเชิญชวนที่ไม่ใช่ฎีกาผ้าป่าเพื่อรวบรวมเงินและสิ่งของ มีการประชาสัมพันธ์เพื่อรวบรวมการบริจาคผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต การบริจาคผ่านเลขบัญชีธนาคาร

ประเด็นการแต่งตั้งประธาน รองประธาน กรรมการ มักมีการแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายคฤหัสถ์ โดยมีการจัดตั้งพระสงฆ์และบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักที่เคารพนับถือของคนทั่วไปเป็นประธานในการทอดผ้าป่า หรือตั้งบุคคลที่ปวารณาตนไว้กับวัดเป็นประธานก็ได้ ผู้ที่เป็นประธานจะให้การสนับสนุนและดำเนินการทั้งหมด และโดยส่วนใหญ่จะทำบุญมากกว่าผู้อื่นระยะเวลาตั้งแต่เริ่มวางแผนงานจนถึงวันทอดผ้าป่าจะใช้เวลาประมาณ ๑ - ๒ เดือน แล้วแต่ว่าผู้ทำการทอดผ้าป่านั้นจะมากหรือน้อย เงินผ้าป่าที่ได้รับมาจะเก็บไว้กับไวยาวัจกรและคณะกรรมการของวัด เพื่อจะนำไปใช้ในการต่อไป

๓.๑.๖ การต้อนรับคณะผ้าป่า

การเตรียมต้อนรับคณะผ้าป่ามีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ

๑) การต้อนรับอย่างใหญ่หลวง เป็นการจัดงานต้อนรับคณะผู้จัดทอดผ้าป่าอย่างเต็มที่ เพื่อให้เกิดความประทับใจแก่คณะผ้าป่า ทางเจ้าของงานจะจัดงานต้อนรับเป็นอย่างดี วันรุ่งขึ้นหลังรับประทานอาหารเช้าเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็จะทำการทอดถวายผ้าป่า การเลี้ยงต้อนรับในลักษณะดังกล่าวบางครั้งก็เกิดปัญหายอดผ้าป่า เมื่อหักลบค่าใช้จ่ายในการต้อนรับแล้วไม่คุ้มทุน หรืออาจขาดทุนไปเลยก็มี แต่ก็เป็นการสร้างความประทับใจให้ผู้มาเยือนหรือทางคณะผ้าป่าเพื่อจะได้จัดผ้าป่ามาทอดอีก

๒) การต้อนรับตามสมควร เป็นการต้อนรับคณะผ้าป่าที่จะมาทอดที่เป็นคนในท้องถิ่นก็ดี ในจังหวัดก็ดี คณะศรัทธาของวัดจะมีการต้อนรับด้วยการจัดเตรียมทำอาหารคาวหวาน น้ำดื่ม ในตอนกลางวันที่ได้จากการเรียไรคนในหมู่บ้าน หรือบางกรณีมีการหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายในการจัดเลี้ยงต้อนรับ โดยคณะของผู้มาทอดจะมาเวลาช่วงบ่ายโมงของวันทอดถวาย ซึ่งจะมีเพียงแค่การต้อนรับ

^{๑๙} สุเมธ เมธาวิตถกุล, สังกัปปพิธีกรรม, หน้า ๗๗ - ๗๘.

ด้วยน้ำดื่มเท่านั้น ซึ่งอาจจะเป็นเจตนาความต้องการจากคณะผู้จัดทอดผ้าป่าที่ไม่ต้องการให้ทางวัดต้องสิ้นเปลืองเงินโดยมิใช่เหตุ^{๒๐}

จะเห็นได้ว่าการทอดผ้าป่าในสังคมไทยปัจจุบันมีความพัฒนาการแตกต่างจากอดีตในสมัยพุทธกาลเป็นอย่างมาก ในสมัยพุทธกาลแล้วไม่เคยมีการต้อนรับการทอดผ้าบังสุกุลแต่อย่างใดเลย มีแต่การตักถ้องเป่าประกาศว่าพระพุทธรูปทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์ในสังฆมณฑลรับผ้าคหบดีจีวรได้แล้วเท่านั้น เมื่อชาวบ้านรู้แล้วก็จะทำบุญแบบเจี๊ยบๆ เรียบง่าย ในสังคมไทยปัจจุบันนี้การทอดผ้าป่า จะจัดทอดกันเป็นหมู่เป็นคณะใหญ่ๆ รวบรวมเงินมาทำบุญเป็นผ้าป่า ด้วยเหตุนี้จึงมักจะมีคามนิยมชอบต้อนรับคณะผ้าป่าที่มาจัดทอดผ้าป่าทำบุญในหมู่บ้านและชุมชนของตนเองเป็นอย่างมาก และยังเป็นการแสดงถึงการให้เกียรติและความเคารพต่อคณะผ้าป่าด้วย

๓.๑.๗ จรรยาบรรณของผู้จัดการทอดผ้าป่า

เนื่องจากการจัดผ้าป่าทุกวันนี้แตกกิ่งก้านออกไปมาก จนแทบมองไม่เห็นต้นเค้าเดิมว่าเขาจัดกันอย่างไร และเพื่ออะไรแน่นอน ดังนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์และถูกต้องไม่เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีงามต่อไป การจัดจึงมุ่งบุญกุศล มุ่งสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรจริงๆ และทำให้ถูกต้องหลักเกณฑ์โดยคำนึงถึงข้อต่อไปนี้

๑) การแจกซองหรือฎีกาควรเป็นไปในวงจำกัด อย่าเป็นการบังคับหรือแจกกันโดยไม่เกรงใจต่อกัน คิดแต่จะได้ส่วนเดียว ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อศรัทธาและต่อพระพุทธศาสนา จะเป็นทางให้โทษได้

๒) การจัดการมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอนว่าจะนำไปปัจจัยไปทำอะไรอย่างไร เมื่อได้แล้วต้องทำอย่างนั้นจริงๆ เมื่อจะเปลี่ยนวัตถุประสงค์ต้องแจ้งให้ผู้บริจาคทราบเพื่อขอความยินยอม

๓) หากมีรายการจะจ่ายปัจจัย จะต้องในเรื่องที่จำเป็นและที่เกี่ยวข้องกับผ้าป่าโดยตรงเท่านั้น เช่น ซื่อของผ้าป่า พิมพ์ซอง ถวายพระ ไม่ควรใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น เช่น ค่ามหรสพ ค่ากลองยาว ค่ารถเดินทาง ค่าเหล้า ค่าบุหรื หรืออย่างอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องบุญ โดยคำนึงถึงว่าสิ่งนั้นไม่มี การทอดผ้าป่าก็ดำเนินการไปได้ ดังนั้นถ้าจะให้มีการจ่ายในสิ่งที่จำเป็น ผู้จัดขึ้นเองต้องดำเนินการหามาจ่ายโดยเฉพาะส่วนหนึ่งต่างหาก อันเป็นการไม่นำเงินปัจจัยที่เขาถวายบริจาคมาด้วยความศรัทธามาใช้โดยพลการ อันมีก่อบประโยชน์ต่อวัตถุประสงค์

๔) การนำปัจจัยที่พุทธศาสนิกชนถวายมาด้วยความศรัทธาไปสร้างหรือทำในสิ่งที่ไม่จำเป็น จัดเป็นการใช้ปัจจัยผิดประเภท ผิดวัตถุประสงค์ อันเป็นเหตุให้ทำลายความศรัทธาของชาวบ้าน ผิดทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นบาปอยู่เพราะเท่ากับหลอกลวงขโมยศรัทธาชาวบ้าน

^{๒๐} เกรียงไกร จันทะโพธิ์, “การทอดผ้าป่ากับการช่วยเหลือสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีวัดในจังหวัดลำพูนและจังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๔๗ - ๖๙

๕) ผู้เดินทางไปทอดผ้าป่าจะเป็นวัดที่ข้างบ้านหรือเดินทางไปทอดที่วัดอื่นในต่างจังหวัดก็ตาม ต้องคิดอยู่เสมอว่าพวกเราไปทำบุญไม่ได้มีเจตนาไปทำบาป ต้องเป็นนักเสียสละ ไม่ควรเอาแต่ใจตัวเองเหมือนเวลาอยู่บ้าน ไม่ควรเอาแต่ความสนุกสนาน ไม่ควรพระใช้เณรให้ทำโน่นทำนี่เหมือนคนรับใช้ ไม่ควรนำอบายมุขทุกชนิดเข้าไปในวัด ไม่ควรดื่มสุรา ตั้งวงการพนันในกุฏิพระ บนศาลาหรือบนที่พักภายในบริเวณของวัด เพราะเป็นการเสื่อมเสียการทำลายให้แก่วัดโดยตรง จะส่งผลกระทบมาถึงตัวผู้ทำเองโดยอ้อม

๖) ในขณะที่ไปทอด ในขณะที่กำลังทอดผ้าป่า และขณะเดินทางกลับ ควรรักษาอารมณ์ รักษาจิตใจให้มั่นคง อย่าโกรธแล้วแสดงอาการด้วยความไม่พอใจออกมาต่อหน้างานหรือคณะผู้จัดผ้าป่า เพราะขณะนั้นเป็นเวลาแห่งการทำความดี มักจะมีมารมาแทรก จึงอย่ายอมแพ้ต่อหมู่มารให้มารมันมาแทรกต่อความตั้งใจของเราได้เด็ดขาด^{๒๑}

สามารถ จันทรสุรีย์ และ กรรณิ อัญชลี ได้ให้ประเพณีสังวรของการทอดผ้าป่าไว้ในหนังสือ ประเพณีไทยในปัจจุบัน ซึ่งมีใจความดังนี้

๑) เมื่อจัดผ้าป่าไปทอดหมู่บ้านใดก็ตาม เจ้าภาพมักจะจัดมหรสพสมโภชซึ่งเป็นเรื่องของความสนุกสนานรื่นเริงหรือเพื่อความมีหน้ามีตา ซึ่งไม่ใช่แก่นสาระสำคัญของการทอดผ้าป่าแต่ประการใด หากไม่จำเป็นเจ้าภาพไม่ควรจัดฉลองใหญ่โตและผู้นำผ้าป่าไปทอดก็ไม่ควรเรียกร้องสิ่งใดๆ เป็นการตอบแทนทั้งสิ้นเช่นกัน

๒) เนื่องจากในปัจจุบัน ปาไม้เป็นสิ่งที่จำเป็นและกำลังจะหมดไปจากประเทศไทย สิ่งที่ควรจะทำคือ ควรส่งเสริมให้มีการปลูกป่าในวัด โดยคณะผู้นำไปทอดควรจัดหาพันธุ์กล้าไม้ไปทอดด้วย เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของการ “ทอดผ้า” และส่งเสริมการปลูก “ป่า”

๓) การนำกิ่งไม้แห้งหรือไม้ที่ตายแล้วไปใส่ภาชนะบรรจุทรายทำเป็นต้นผ้าป่า เป็นการทำลายกิ่งไม้หรือต้นไม้อย่างน้อยหนึ่งกิ่งหรือหนึ่งต้น หากจะทำให้ต้นผ้าป่ามีความหมายและมีชีวิตชีวา ควรใช้ต้นไม้เป็นๆ ใส่กระถางจริงๆ ทำเป็นต้นผ้าป่า เช่น ต้นมะม่วง มะขาม ประดู่ เพียงแต่ต้องหมั่นรดน้ำดูแลให้ดี และใส่เครื่องอุปกรณ์ผ้าป่าอย่าให้มากนัก เมื่อทอดผ้าป่าแล้วทางวัดหรือผู้รับผ้าป่าก็ใช้ประโยชน์นำไปปลูกให้เป็นป่าต่อไป

๔) ด้วยวิธีการของการทอดผ้าป่า อาจดัดแปลงเป็นผ้าป่าสมุดหนังสือ ผ้าป่าต้นไม้ ผ้าป่าข้าวเปลือก ผ้าป่าเสื้อผ้า หรืออื่นๆที่ชุมชนขาดแคลน โดยนำไปทอดให้แก่โรงเรียนหรือหมู่บ้านหรือชุมชนก็ได้ แล้วแต่ความประสงค์ แทนการทอดให้แก่วัดเพียงแห่งเดียวอย่างแต่ก่อน

^{๒๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), แนวปฏิบัติศาสนพิธี, หน้า ๑๘๕ - ๑๘๖.

๕) หากเป็นผ้าป่าสามัคคีที่รวบรวมเงินหรือปัจจัยอื่นๆ ไปทอดยังวัดใดๆ ก็ตาม ทางวัดหรือหมู่บ้านที่รับผ้าป่าพึงทราบว่า กรรมการผ้าป่าหาเงินมาได้ด้วยความยากลำบาก จึงควรนำเงินหรือปัจจัยไปใช้อย่างประหยัดและให้เกิดผลอกองเอย หรือให้คงอยู่ได้นานที่สุด เช่น ควรนำไปฝากเป็นกองทุนของวัดหรือชุมชน เพื่อนำเฉพาะดอกเบี้ยมาใช้^{๒๒}

จะเห็นได้ว่า ในสังคมไทยปัจจุบัน เมื่อมีการจัดทอดผ้าป่าแล้ว มักจะแจกซองฎีกาของผ้าป่าไปบอกบุญยังสถานที่ทำงานของตนเอง เครือข่ายแล้ว บางครั้งก็อาจจะเดินไปแจกซองฎีกาบอกบุญผ้าป่าให้กับบุคคลในที่สาธารณะด้วยเจตนาดี แต่ในทางกลับกันก็อาจจะจะเป็นเหตุที่ทำให้คนที่ได้รับแจกซองนั้นเกิดความไม่สบายใจ ชัดเคืองใจได้เช่นกัน เพราะด้วยความที่ไม่รู้จักก็ดี ด้วยฐานะทางการเงินก็ดี ด้วยความที่มีใจคิดว่านี่อาจเป็นมิจฉาชีพมาเรียไรเงินทองก็ดี ซึ่งในปัจจุบันนี้แล้วมีมิจฉาชีพที่ปลอมตัวแอบอ้างเป็นพระแล้วไปเรียไรเงินทองของพุทธศาสนิกชนทั่วไปมีข่าวออกมาให้เห็นอยู่บ่อยๆ และนำไปสู่การทะเลาะวิวาทกรรมในทางสังคมก็เป็นได้ ดังนั้นผู้แจกซองผ้าป่าที่ดีผู้จัดการทอดผ้าป่าที่ดีควรที่จะยึดหลักจรรยาบรรณข้างต้นนี้อย่างเคร่งครัด และนำมาปฏิบัติด้วยความเคารพ เต็มใจ จะทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงไปได้อย่างกว้างขวางเลยทีเดียว เมื่อปฏิบัติตามแล้วย่อมทำให้เป็นสิ่งที่น่าเคารพ น่าเชื่อถือ เมื่อนำไปแจกต่อบอกบุญให้กับผู้ที่ไม่รู้จักก็ดี ไม่รู้จักก็ดี ได้ทั้งบุญทั้งกุศลสมดังความมุ่งมั่นปรารถนาแล

๓.๒ วิธีการทอดผ้าป่าในสังคมไทย

ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นเมืองแห่งพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากมาตั้งแต่ดินแดนใด นอกจากนั้นพระพุทธศาสนายังเป็นศาสนาประจำชาติของไทย จึงได้ชื่อว่าเป็นดินแดนแห่งผ้ากาสาฬพัศตร์เต็มไปด้วยวัดวาอาราม พระพุทธศาสนามีบทบาทและอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของคนไทยและสังคมไทยเป็นอย่างมาก ทั้งในทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ อาจกล่าวได้ว่าวิถีชีวิตของคนไทยโดยส่วนรวม ไม่ว่าด้านความเป็นอยู่ การปฏิบัติตน ความคิด ทัศนคติ ศรัทธา ความเชื่อ ขนบประเพณีต่างๆ มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น

การทำบุญเป็นหน้าที่ของชาวพุทธทั่วไป จนกลายเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของคนไทย เพราะฉะนั้นเมื่อคนไทยเราต้องการความสุขความเจริญหรือความก้าวหน้าในชีวิตจึงปรารถนาเหตุต่างๆ ทำบุญกัน เหตุที่ปรารถนานั้นเกี่ยวกับเรื่องการฉลองความสำเร็จบ้าง ต้องการความเป็นสิริมงคลบ้าง เรื่องตายบ้าง เพราะเกิดเป็นประเพณีขึ้นมาดังนี้จึงทำบุญอย่างมีแบบพิธีกันขึ้น แบบพิธีในการทำบุญนี้แหละเรียกว่าบุญพิธี ซึ่งเป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่ถือปฏิบัติกันมาเพื่อความถูกต้องและเป็นแบบอย่างเดียวกันในที่ทั่วไป บุญพิธีนี้จึงเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง^{๒๓}

^{๒๒} สามารถ จันทร์สุริย์ และ กรรณิ อัญชลี, **ประเพณีไทยในปัจจุบัน**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรไทย (น.ส.พ. ฟ้ามืองไทย), ๒๕๕๓), หน้า ๙๙.

^{๒๓} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **แนวปฏิบัติศาสนพิธี**, หน้า ๖๕ - ๖๖.

ประเพณีทอดผ้าป่านี้ เป็นประเพณีที่มีมาแต่ครั้งพุทธกาล นับว่าเป็นการสร้างบุญสร้างกุศลอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา^{๒๔}

พิธีทำบุญอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า “พิธีทอดผ้าป่า” นิยมทำในเมื่อจวนออกพรรษาหรือออกพรรษาแล้ว ทายกทายิกาจะทอดผ้าป่าครั้งก็ได้ และไม่เจาะจงภิกษุสงฆ์ใดๆ นำไปตั้งไว้ที่ภายในวัด แล้วจุดประทัดหรือมีอาณัติสัญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเป็นเครื่องหมายให้พระสงฆ์ท่านรู้ว่ามีการทอดผ้าป่า แม้พิธีทอดผ้าป่านี้ก็นิยมจัดทำกันอย่างสนุกสนานในการบุญเหมือนกัน มีพิธีแห่แห่นางรูดทางเรือ ดังคำกลอนว่า

บ้างก็แห่ผ้าป่าพุกษาปัก มีเรือชักแข็งแซ่แลสลอน
 ชับประโคนดนตรีมีละคร อรชรรำร่ายอยู่น้ำเรือ
 บ้างก็ร้องสักรวาทไพเราะ หูกคู่รับพร้อมเพราะเสนาะเหลือ
 ฟังสำเนียงเสียงสตรีไม่มีเครือ เป็นเยื่อใยจับในน้ำใจชาย^{๒๕}

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าได้จัดทำอย่างครึกครื้น มีมหรสพไปในเรือด้วย

การทอดผ้าป่าเป็นพิธีที่เกิดจากการที่ศาสนิกชนเห็นความลำบากที่พระภิกษุจะต้องนำเอาผ้าบังสุกุล นำเอาเศษผ้ามาเย็บติดกันเป็นจีวร จึงได้ทำจีวรสำเร็จรูปแล้วนำไปทอดหรือทิ้งไว้ตามป่าช้าตามป่า ต่อมาภายหลังต่อมาภายหลังจึงเกิดประเพณีการทอดผ้าป่าขึ้นโดยนำเอาผ้าทอดไว้ตามกิ่งไม้และมีสิ่งของอื่นๆ ที่จัดไว้ ไปทอดด้วยสิ่งต่างๆ^{๒๖}

การทอดผ้าป่าทำกันหลายอย่าง พระยาศรีสุนทรโวหารได้แต่งไว้ในเรื่องสุริพันธุตอนหนึ่งว่า

การทอดผ้าป่านี้มีหลายอย่าง จำพวกหนึ่งทอดวางไว้กลางหน
 บ้างก็ทอดลอยไปในสายชล ไม่กังวลเฉพาะสงฆ์พระองค์ใด
 ผ้าป่านี้ไม่มีที่บังคับ ของสำหรับทอดตามอัชฌาสัย
 ไม่ต้องสวดต้องอ่านสถานไร ตามแต่ใจจำกัดด้วยศรัทธา^{๒๗}

วิธีการทอดผ้าป่าในสมัยพุทธกาลไม่มีพิธีกรรมแต่อย่างใด ผู้ถวายสามารถตั้งจิตอธิษฐานแล้วทอดผ้าป่าตามสถานที่ต่างๆ ในปัจจุบันการทอดผ้าป่าที่ปรากฏในประเทศไทยมีขั้นตอนวิธีการปฏิบัติการปฏิบัติโดยเริ่มจาก เมื่อท่านผู้ใดเกิดศรัทธาจะทำบุญด้วยวิธีทอดผ้าป่าควรปฏิบัติดังนี้

^{๒๔} ชูลีพร สุสุวรรณ และ สุชีราภรณ์ บริสุทธิ์, ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย, หน้า ๑๑๘.

^{๒๕} จันทน์ ไพจิตร, ประมวลพิธีมงคลของไทย, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑๑.

^{๒๖} ณรงค์ เส็งประชา, พื้นฐานวัฒนธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๙), หน้า ๘๗.

^{๒๗} อ้างใน ส.พลายน้อย, สารานุกรมวัฒนธรรมไทย, หน้า ๒๕๘.

๑) จัดหาผ้าไตรจีวรหรือผ้าผืนใดผืนหนึ่งเพื่อทำเป็นผ้าป่า วางพาดบนกิ่งไม้ที่เป็นต้นผ้าป่า นอกจากนี้อาจมีบริวารอื่นๆ ได้แก่ จตุปัจจัย ๔ ไทยธรรม เช่น ยารักษาโรค อาหารแห้ง ขนมผลไม้ เครื่องเขียน เป็นต้น บรรจุลงในตะกร้า ชะลอม กระจาด กระบุง กระถาง ซึ่งมีกิ่งไม้ปักอยู่ ของบริวารบางอย่างก็อาจห้อยกิ่งไม้บ้าง ส่วนเงินที่เป็นบริวารผ้าป่าก็ทำเป็นต้นเงินหรือติดกิ่งไม้ก็ได้ ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว บางทีก็มีการตั้งองค์ผ้าป่าหลายวันหลายคืนเพื่อชักชวนให้คนช่วยบริจาคร่วมด้วย เมื่อถึงวันก็เคลื่อนองค์ผ้าป่าไปเป็นกระบวนแห่มีดนตรี กลองยาว ประโคมไปด้วย บางทีก็แห่ไปทางเรือ มีการฟ้อนรำตามจังหวะดนตรี เป็นที่สนุกสนานตลอดทาง

๒) เมื่อนำผ้าป่าไปถึงวัดแล้ว นำไปตั้งไว้ ณ สถานที่สมควรแห่งหนึ่งหรือบนโบสถ์วิหาร จุดประทัดหรือให้สัญญาณอื่น เพื่อแจ้งให้พระภิกษุสงฆ์ทราบว่าจะมาทอดผ้าป่า จึงพากันกลับ บางทีก็อยู่รอดูพระมาชักผ้าป่าไปได้ ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นแก่เหตุการณ์ในสมัยพุทธกาลที่ทายกแอบนำผ้าไปวางให้พระชักบังสุกุล

ในสมัยปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่กระทำอย่างโจ่งแจ้งไม่มีการแอบเอาผ้าไปวางทิ้งไว้อย่างสมัยโบราณ เพราะการทอดผ้าป่ามิได้มีจุดประสงค์เพื่อช่วยพระให้มีผ้าใช้เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการกระทำเพื่อหาเงินเข้าวัดโดยอาศัยการทอดผ้าป่า เงินที่ได้จากองค์ผ้าป่าอาจนำไปบำรุงหรือสร้างสรรค์สาธารณประโยชน์อื่น โดยมีการตกลงกับพระไว้ก่อนทอดถวาย กรณีนี้เป็นการทอดถวายต่อหน้าพระสงฆ์ ทายกทายิกาผู้นำไปทอดก็เฝ้าคอยจนกว่าจะเสร็จพิธี พิธีกรรมการทอดผ้าป่ามีการรับศีลก่อน แล้วจึงเริ่มกล่าวคำถวาย

ข้อสำคัญในการทอดผ้าป่า มี ๓ ประการ คือ

๑) ควรมีผ้า

๒) ควรมีกิ่งไม้ปักไว้ด้วย

๓) อุทิศถวายไม่เจาะจงพระรูปไหน

การมีผ้าและปักกิ่งไม้ เพื่อให้สมกับคำว่าผ้าป่าๆ คือ ผ้าที่ชาวบ้านทิ้งไว้ในป่า การที่ไม่เจาะจงรูปใด ก็เพราะผ้าป่าเป็นผ้าที่ทอดสำหรับภิกษุผู้ต้องการด้วยบังสุกุลจีวร การถวายหรือทอดผ้าป่านี้อาจเป็นผ้าป่าที่นำไปตั้งไว้ตามบริเวณวัดเฉยๆ นั้น การอธิษฐานถวายต้องจุดรูปเทียน กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยเสร็จแล้ว อุทิศถวายในใจเป็นคำบาลีก็ได้หรือคำไทยก็ได้ ดังนี้ “อิมัสสปริวารํ ปัสสุจิวรํ ภิกขุสงฆสส นียยาเทมิ” (ว่า ๓ หน) แปลว่า “ข้าพเจ้า ขอมอบถวายผ้าบังสุกุลจีวร พร้อมทั้งบริวารนี้ แด่ภิกษุสงฆ์”^{๒๘}

พิธีทอดผ้าป่าจะทอดถวายพระภิกษุทั้งวัดหรือจะทอดคนถวายเฉพาะพระภิกษุองค์ใดองค์หนึ่งที่ตนเคารพนับถือก็ได้ ผ้าป่านั้นจะทอดไว้ตามทางเปลี่ยวหรือลานวัดหรือบนศาลาการเปรียญ ที่ไหนๆ ก็ได้ แต่ถ้าวัดอยู่ติดกับแม่น้ำลำคลอง พิธีทอดผ้าป่าอาจจะเป็นเรือแพเล็กๆ หรือต้นกล้วยเล็กๆ บรรจุเครื่องผ้าป่าไว้เต็มที่แล้วปล่อยลอยไปในแม่น้ำลำคลองก็ได้ แต่การทอดผ้าป่าชนิดนี้มักจะทอด

^{๒๘} จันทร ไพจิตร, ประมวลพิธีมงคลของไทย, หน้า ๑๑๔ - ๑๑๕.

ในตอนเช้า เวลาพระภิกษุออกบิณฑบาตจะได้เห็น เมื่อท่านพบผ้าป่าเช่นนี้แล้วจะชักผ้านั้นไปใช้สอยต่อไป

อย่างไรก็ตามการถวายผ้าป่าโดยมากมักจะมีผ้าสำหรับพระสงฆ์อยู่ด้วยผืนหนึ่งหรือมากกว่า บางครั้งจะเห็นมีแต่เครื่องบริวาร ซึ่งมักมีผ้าเช็ดหน้าทำเป็นรูปชะนีแขวนอยู่ด้วย คงเพราะให้มีลักษณะเป็นป่า แต่เมื่อนำไปทอดมักจะหาซื้อผ้าสำหรับพระสงฆ์ด้วยเสมอ^{๒๙}

๓.๒.๑ การชักผ้าป่าของพระภิกษุ

ต่อจากนี้พระภิกษุรูปหนึ่งผู้ได้รับฉันทานุมัติจากคณะสงฆ์จะลุกขึ้นถือตาลปัตรมาชักผ้าบังสุกุลที่องค์ผ้าป่า โดยกล่าวคำบริกรรมชักผ้าว่า “อิหมััง ปังสุกุลจะระรัง อัสสามิกัง มัยหัง ปาปุณาติ” แปลว่า “ผ้าบังสุกุลผืนนี้เป็นผ้าที่ไม่มีเจ้าของหวงแหน ย่อมตกเป็นของข้าพเจ้า”

พระภิกษุผู้ชักผ้าป่าพึงรู้ธรรมเนียม ไม่ว่าจะชักผ้าป่าแบบไหน พึงถือพัดหรือตาลปัตรด้วยมือข้างซ้ายเสมอๆ จับด้ามพัดหรือตาลปัตรประมาณครึ่งด้าม โดยใช้ ๔ นิ้ว โอบรอบด้ามพัดหรือตาลปัตร นิ้วหัวแม่มือตั้งขึ้นไปตามด้ามของพัดหรือตาลปัตร ยกแขนซ้ายขึ้นแนบลำตัวโดยกะให้แขนตั้งฉากกับข้อศอก ใบของพัดหรือตาลปัตรจะเลยศีรษะขึ้นไปเล็กน้อย ตั้งใบพัดหรือตาลปัตรให้ตรง โดยหันหน้าของพัดหรือตาลปัตรออกไปด้านข้างลำตัวทางซ้าย ยืนสงบตรงหน้าผ้า แล้วเอื้อมมือขวาไปจับชายผ้า โดยวิธีจับนั้นให้หงายมือด้วยการให้ ๔ นิ้วมือสอดไปได้ผ้า หัวของแม่มืออยู่บนผ้า พร้อมกับกล่าววาจาหรือบริกรรมอยู่ในใจ

เมื่อพิจารณาเป็นที่เรียบร้อยแล้วเดินถือผ้าออกมา การถือผ้าไม่ควรถือด้วยมือข้างขวา เมื่อพิจารณาชักดึงผ้าออกมาแล้วควรพาตัวไว้ที่แขนข้างซ้ายที่ถือพัดหรือตาลปัตร แล้วใช้แขนซ้ายนั้นโอบกระชับผ้าให้เข้าหากับลำตัว มือขวาลอยวางไว้แนบกับลำตัว เดินด้วยความนบถนอม สง่างาม ตัวตรงกลับมายังที่อาสนะหรืออาสน์สงฆ์ หากว่ามีผู้มารับพัดหรือตาลปัตรไว้แต่ไม่รับผ้าด้วย พระภิกษุรูปที่พิจารณาผ้าก็ต้องถือผ้าแนบกับลำตัวแบบนั้นเดินไปจนกว่าจะถึงที่นั่งหรืออาสนะถึงวางผ้า แล้วตนเองก็นั่งลงอย่างเรียบร้อย ระวังอย่าถือพัดหรือตาลปัตรด้วยมือข้างขวาหรือถือพัดถือผ้าแกว่งไปๆ มาๆ ทั้งตอนเดินขึ้นไปและตอนกลับมา^{๓๐}

เสร็จแล้วพระสงฆ์ทั้งสัณเฑาะฏโมทนาให้พร ผู้ไปทอดผ้าป่าพึงกรวดน้ำ แล้วประณมมือรับพรไปจนจบ ถือว่าเสร็จพิธี^{๓๑}

เมื่อมีการทอดผ้าป่าสามัคคีจึงมักต้องทำพิธี มีการรับศีล ฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ กล่าวคำถวาย กรวดน้ำ รับพรพระต่อหน้าพระสงฆ์สามเณรทั้งวัด หรือบางแห่งอาจมีพิธีมากหรือน้อยกว่านี้ก็ได้แต่จะกำหนด หากถูกหลักการทำบุญก็ถือว่าไม่ผิด^{๓๒}

^{๒๙} เบลูณาส แพทอง, **ความรู้เรื่องพระราชพิธี ประเพณีและพิธีกรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑๒.

^{๓๐} ดุราละเอียดใน พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **แนวปฏิบัติศาสนพิธี**.

^{๓๑} ดุราละเอียดใน สามารถ จันทรสุริย์ และ กรรณิ อัญชลี, **ประเพณีไทยในปัจจุบัน**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรไทย (น.ส.พ. ฟ้ามืองไทย), ๒๕๔๓), หน้า ๙๕ - ๙๘.

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันมีพัฒนาการแตกต่างจากอดีตเป็นอย่างมาก จากที่เคยทอดบนเรือ ก็พัฒนามาทอดทั้งไผ่ข้างทาง จากข้างทางก็พัฒนาการมาเป็นทอดทั้งไผ่ข้างศาลาวัด จากทอดทั้งไผ่ข้างศาลาภายในวัดก็พัฒนาการมาเป็นพิธีการทอดผ้าป่าที่เราพบเจอปรากฏอยู่ในสังคมไทยทุกวันนี้ ถึงจะมีกระบวนการขั้นตอนด้วยการโอนเงินผ่านธนาคารมาก็ดี แต่สุดท้ายแล้วก็ต้องทอดถวายตามรูปแบบของพิธีการเป็นที่สิ้นสุดอยู่ดี เพราะรูปแบบของพิธีการถือว่าเป็นที่นิยมชมชอบของพุทธศาสนิกชนชาวไทยแล้ว ถือว่าเป็นรูปแบบของการทำบุญชนิดหนึ่งที่ต้องจัดเป็นพิธีการมีการไหว้พระ สมาทานศีล ๕ กล่าวคำถวายผ้าป่า แล้วพระสงฆ์อนุโมทนาในที่สุดเป็นอันเสร็จพิธี แล้วคณะกรรมการผ้าป่าก็จะทำหน้าที่ของตนเองด้วยการนับจำนวนยอดเงินบริวารของผ้าป่า แล้วแจ้งในที่นั้นทันทีว่าได้จำนวนยอดทั้งหมดเท่าไร แล้วทุกคนต่างก็กล่าวสาธุการปิดตานุโมทนาบุญกันถ้วนหน้า

การทำบุญทอดผ้าป่ามีผลดีอื่นอันเป็นผลพลอยได้อีก คือ มีส่วนในการช่วยพัฒนาท้องถิ่นในด้านวัตถุเช่นเดียวกับการทำบุญทอดกฐิน และยังมีข้อดีว่าการทอดกฐิน เนื่องจากสามารถทอดถวายได้ตลอดปี นับว่าการทำบุญชนิดนี้ทำให้เกิดมีงบประมาณพัฒนาเอกชนปีละไม่น้อย ทำให้ท้องถิ่นชนบทได้รับการพัฒนาด้านวัตถุ (และจิตใจ) ถาวรวัตถุอันเป็นสาธารณประโยชน์ที่เห็นได้โดยตรงของการทำบุญทอดผ้าป่า แม้ว่าการถวายทอดผ้าป่านี้อาจมีวิธีทำอย่างไร แต่ข้อสำคัญของการทอดผ้าป่าอยู่ที่ว่า ผู้ถวายต้องตั้งใจหรือว่าถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ต้องการผ้าบังสุกุลอย่างเดียว จึงจะได้ชื่อว่าถวายผ้าป่า ในปัจจุบันมีพิธีการทอดผ้าป่า ซึ่งเป็นการชักชวนกันเพื่อรวบรวมทุนทรัพย์สร้างสิ่งต่างๆ ได้แก่ ถาวรวัตถุในวัด ถนน โรงเรียน โรงพยาบาล และการบริจาคหนังสือและอื่นๆ เพื่อประโยชน์แก่สาธารณชนและสังคม

๓.๓ ความสำคัญของการทอดผ้าป่า

การทอดผ้าป่าเป็นการทำบุญที่เป็นเอกประสงค์ คือ นอกจากเป็นการถวายนุ่งห่มของพระ พร้อมทั้งบริวารมีเครื่องใช้จำเป็นสำหรับสงฆ์ รวมทั้งเงินไปทอดถวายแด่พระสงฆ์ ในปัจจุบันวิธีการทอดผ้าป่าได้ถูกนำไปใช้ในการระดมปัจจัยต่างๆ ให้แก่วัด ให้แก่ชุมชน หรือโรงเรียนต่างๆ ได้ โดยบุคคลที่จะจัดผ้าป่าไปชักชวนญาติมิตรที่รู้จักกันสนิทกัน ให้ร่วมเป็นเจ้าของภาพหลายๆ คนแล้วจัดพิมพ์ของบอกเจตนาว่าจะนำเงินหรือสิ่งของต่างๆ ไปทอดแก่วัดที่กำหนดเอาไว้แล้ว พร้อมทั้งบอกกำหนดงานด้วย

การทอดผ้าป่ามีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาและชุมชนน่านปการ เนื่องจากมีอานิสงส์หรือผลหลายประการดังนี้

๑. เป็นการสงเคราะห์พระสงฆ์ให้สะดวกด้วยปัจจัย ๔ หรือสิ่งจำเป็นในการครองสมณเพศ มีจีวร หรือผ้าห่มเป็นต้น

๒. เป็นการช่วยเหลือทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพราะเมื่อพระสงฆ์ได้รับความสะดวกตามสมควรก็จะเป็นกำลังสืบทอดต่อพระพุทธศาสนา

^{๓๒} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), แนวปฏิบัติศาสนพิธี, หน้า ๑๓๔ - ๑๘๔.

๓. ได้ชื่อว่าเป็นการถวายทานแด่ท่านผู้รักาศิล ซึ่งนับเป็นการบูชาท่านผู้ควรบูชา และเป็นทานที่มีคุณค่าสูง

๔. เป็นการอบรมจิตของผู้บริจาคให้มีการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมคือ พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักทางจิตใจของประชาชนในชาติสืบต่อไป

๕. เป็นการส่งเสริมความมีสามัคคีธรรมของหมู่คณะ

๖. เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีความมั่นคง เป็นปึกแผ่นสืบไป^{๓๓}

เหตุผลสำคัญที่ชาวพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยมีความนิยมต่อการจัดการทอดผ้าป่าในหมู่คณะก็ดี ในชุมชนก็ดี บริษัทก็ดี เพื่อรวบรวมทุนทรัพย์และเครื่องใช้สิ่งของจำเป็น พอสรุปได้ดังนี้

๑. มีความสะดวกในการรวบรวมทุนทรัพย์มากกว่าวิธีการเรียกร้อย่างอื่น เป็นพิธีกรรมที่จัดทำได้ง่ายไม่ลำบากมากนัก สามารถจัดทำได้ตลอดทั้งโดยไม่จำกัดกาลเหมือนกุฐิน

๒. เป็นพิธีกรรมการทำบุญที่นิยมกันมาก คนทั่วไปรู้จักมักคุ้นเคยเป็นอย่างดี มีความเข้าใจในความหมาย วิธีการไม่ต้องอธิบายว่าคืออะไร จนกลายมาเป็นวัฒนธรรมประเพณีของชาวพุทธที่จัดทำสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน

๓. เป็นคำสากสกล คือ เมื่อนำค่านี้นำใช้ในการรวบรวมทุนทรัพย์จะสามารถรวบรวมทุนทรัพย์ได้กับคนในทุกระดับชั้น ทั้งคนที่ฐานะร่ำรวยและยากจนสามารถร่วมทำบุญครั้งนี้ได้อย่างไม่ต้องคิดว่าเงินที่ต้องทำบุญมากหรือน้อย

๔. เป็นการลงทุนที่คุ้ม เมื่อคำนวณอย่างนักเศรษฐศาสตร์ คือ ผ้าป่า ๑ ของ ใช้เงินในการจัดพิมพ์ประมาณ ๒ บาท เมื่อนำไปแจกให้คนทั่วไปทำบุญ ผู้ทำบุญอย่างน้อยที่สุดจำนวน ๕ บาท มีกำไร ๓ บาท แต่โดยทั่วไปมักจะทำบุญอยู่ประมาณ ๒๐ บาท ผลของกำไรจึงอยู่ที่ประมาณ ๑๘ บาท^{๓๔}

๓.๓.๑ ประโยชน์ของการทอดผ้าป่า

หนังสือเรื่อง “ การทำบุญกุฐินผ้าป่า ” ซึ่งจัดพิมพ์โดยสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงอานิสงส์หรือประโยชน์ของการทอดผ้าป่าไว้ดังต่อไปนี้

๑) เป็นการสงเคราะห์พระสงฆ์ให้สะดวกด้วยปัจจัย ๔ หรือสิ่งที่จำเป็นในการครองสมณเพศ มีจีวรหรือผ้าห่มเป็นต้น

๒) เป็นการช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เพราะเมื่อพระสงฆ์ได้รับความสะดวกตามสมควรตามสมควร ก็จะได้เป็นกำลังสืบต่อพระพุทธศาสนา

๓) ได้ชื่อว่าเป็นการถวายทานแด่ท่านผู้ทรงศีลซึ่งนับเป็นการบูชาท่านผู้ควรบูชาและเป็นทานที่มีค่าสูง

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๕ – ๙๖.

^{๓๔} เกรียงไกร จันทะโพธิ์, “การทอดผ้าป่ากับการช่วยเหลือสังคมไทยปัจจุบัน: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีวัดในจังหวัดลำพูนและจังหวัดอุดรธานี”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๔๗.

๔) เป็นการอบรมจิตของผู้บริจาค ให้มีการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม คือ พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักทางจิตใจของประชาชนในชาติสืบไป

๕) เป็นการส่งเสริมสามัคคีธรรม

การทอดผ้าป่าในสมัยปัจจุบัน มักเป็นการที่พุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธาทำบุญร่วมกัน ซึ่งจะรวบรวมทุนทรัพย์เพื่อไปสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนาสาธารณประโยชน์สถานที่ต่างๆ เช่น ทอดผ้าป่าเพื่อสร้างโรงเรียน ทอดผ้าป่าเพื่อบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด และทอดผ้าป่าเพื่อสร้างถนน เป็นต้น ดังนั้นแม้ว่ายุคสมัยเปลี่ยนผ่านไป วิธีการทอดผ้าป่าจะเป็นแบบใด ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นอย่างไร แต่สิ่งที่คงอยู่คือ หลักสำคัญของการทอดผ้าป่า ที่เวลาทำการทอดจะมีความตั้งใจถวายต่อพระภิกษุสงฆ์รูปใดก็ได้ไม่เฉพาะเจาะจง เป็นการทำบุญด้วยความตั้งใจจริง จึงทำให้ประเพณีการทอดผ้าป่าเป็นมรดกวัฒนธรรมสืบทอดมาจนทุกวันนี้^{๓๕}

๓.๓.๒ อานิสงส์ของการทอดผ้าป่า

การทอดผ้าป่าตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่าการให้ทานอย่างหนึ่งจัดอยู่ในทานบารมี การให้ทานจะมีผลมากน้อยแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ คือ ผู้ให้ทานต้องเป็นผู้มีศีล วัตถุทานต้องบริสุทธิ์ และผู้รับทานต้องเป็นผู้มีศีลด้วย โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

๑. วัตถุบริสุทธิ์ คือของที่จะให้ต้องเป็นของบริสุทธิ์ เป็นของที่ได้มาโดยสุจริตชอบธรรม ไม่ได้ลักขโมย ไม่ได้คดโกงเขามา ไม่ได้เบียดเบียนสัตว์ด้วยการทำลายชีวิตผู้อื่น ของสิ่งนั้นต้องเป็นของมีคุณภาพดี เป็นประโยชน์ แม้ราคาน้อยก็ใช้ได้ ไม่ใช่เป็นของเลว ของเสีย ของบูดเน่าแล้ว

๒. เจตนาบริสุทธิ์ คือเจตนาของผู้ให้จะต้องบริสุทธิ์ผุดผ่องทั้ง ๓ ขณะ คือก่อนให้ต้องมีจิตศรัทธาเลื่อมใสเป็นทุนเดิม เต็มใจที่จะทำบุญนั้น ขณะที่ตั้งใจให้ก็ต้องตั้งใจให้ ให้ด้วยใจที่เบิกบาน ยิ้มแย้มไม่ทำหน้าบึ้งตึงหรือโกรธคนอื่นไป ให้ไป และขณะหลังจากให้แล้วก็มีจิตใจแช่มชื่น ไม่นึกเสียดายของที่ให้ไปแล้วประสงค์ศรัทธาประสงค์ใจให้ขึ้นบานไว้ได้ ๓ ขณะ เช่นนี้เรียกว่าเจตนาบริสุทธิ์

๓. บุคคลบริสุทธิ์ คือผู้รับเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ มีความสงบเรียบร้อย ประพฤติดี ส่วนมากก็คือพระสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นเนืองนาบุญของชาวโลก และผู้ให้ก็ต้องเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ มีกายวาจาสงบเสถียรเรียบร้อยด้วย เมื่อให้ทานประกอบด้วยองค์ประกอบครบบริบูรณ์ดังนี้ ทานนั้นย่อมมีผลมีอานิสงส์มาก^{๓๖}

การทอดผ้าป่าเป็นการให้อามิสทาน หากจำแนกตามลักษณะของผู้รับเป็นทั้งปาฏิบุคคลิกทานและสังฆทาน ขึ้นอยู่กับผู้ถวายตั้งใจไว้อย่างไร การทำบุญให้ทานกับพระสงฆ์นั้นมักจะได้อานิสงส์เหลือคณานับ สามารถทำให้ผู้ทำเข้าถึงมนุษยสมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ ได้ในที่สุด เพราะฉะนั้นพระไตรปิฎกไม่ได้กล่าวถึงอานิสงส์แห่งการทอดผ้าป่าโดยตรงก็ตาม แต่ก็ได้กล่าวถึงอานิสงส์แห่งการทำบุญไว้หลากหลาย

^{๓๕} กมลพรรณ บุญสุทธิ, นามานุกรมชนบประเพณีไทย หมวดประเพณีราษฎร์ ๓, หน้า ๑๓๙.

^{๓๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), แนวปฏิบัติศาสนพิธี, หน้า ๑๕๖ – ๑๕๗.

ในทานานิสังสูตร ได้กล่าวถึงอานิสงส์แห่งทานไว้ ๕ ประการ ดังนี้ พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าอานิสงส์การให้ทานมีอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนหมู่มาก
 ๒. สัตบุรุษผู้สงบบ่ยมคบหาผู้ให้ทาน
 ๓. กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมจรไป
 ๔. ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์
 ๕. ผู้ให้ทานหลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์
- ภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์การให้ทาน ๕ ประการนี้แล^{๓๗}

การทำบุญทอดผ้าป่าจัดว่าเป็นการให้ทานแต่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีผลานิสงส์มาก พระผู้มีพระภาคทรงตรัสว่า “อนุตตรํ ปุณญกุเขตต์ โลกสฺส แปลว่า เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก คือเป็นแหล่งเพาะปลูกและเผยแพร่ความดีที่ยอดเยี่ยมของโลก^{๓๘}” ในเขตตสูตร ว่าด้วยเรื่องนาดีและนาไม่ดี พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าการให้ทานต่อพระภิกษุผู้เป็นพระอริยบุคคลย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแพร่หลายมาก ซึ่งทรงเปรียบเทียบไว้ว่า

พืชที่สมบรูณ์ถูกหว่านลงในนาที่สมบรูณ์ เมื่อฝนตกต้องตามฤดูกาล ธัญชาติจะงอกงามได้ เพราะไม่มีศัตรูพืช มีความเจริญงอกงาม มีความไพบูลย์ มีผลสมบรูณ์เต็มที่ดินใด โภชนะที่สมบรูณ์ที่บุคคลให้ ในสมณพราหมณ์ผู้มีศีลสมบรูณ์ก็ฉนั้นเหมือนกัน ย่อมนำมาซึ่งกุศลอันสมบรูณ์ เพราะกรรมที่เขาทำไว้นั้นสมบรูณ์แล้ว เพราะฉะนั้น บุคคลผู้หวังกุศลอันสมบรูณ์ จงเป็นผู้สมบรูณ์ในกุศลนี้ พึงคบท่านผู้มีปัญญาสมบรูณ์ บุญสัมปทาทั้งหลายย่อมสำเร็จได้อย่างนี้ คือ ท่านผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ได้ความสมบรูณ์แห่งจิตแล้ว ทำกรรมให้บริบูรณ์ ได้ประโยชน์ที่สมบรูณ์ รู้โลกตามความเป็นจริงแล้ว บรรลุนิพพานสัมปทา(ความถึงพร้อมด้วยนิพพาน) อาศัยมรรคสัมปทาแล้ว มีใจบริบูรณ์ ย่อมบรรลุนิพพานได้ กำจัดมลทินทั้งปวงแล้ว จะบรรลุนิพพานสัมปทาได้ การหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงนั้นจัดเป็นสัพพสัมปทา

ในทานุปัตติสูตร พระผู้มีพระภาคทรงตรัสกับพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายเกี่ยวกับผลที่เกิดจากการทำบุญการให้ทานที่ทายกทายิกาได้ทำแล้วย่อมเกิดเป็นยังแน่นอน ซึ่งผลที่เกิดจากการให้ทาน ๘ ประการ คือ

บุคคลบางคนในโลกนี้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีปแก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาให้สิ่งใด ก็หวังสิ่งนั้นตอบแทน เขาเห็นพวกชัตติยมหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคหบดีมหาศาล ผู้เฝ้าอ้อมพรั่งพร้อมบำเรอตนอยู่ด้วยกามคุณ ๕ จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเกิดร่วมกับพวกชัตติยมหาศาล พราหมณ์มหาศาลหรือคหบดีมหาศาล เขาตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้นอยู่ จิตของเขาโน้มไป

^{๓๗} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๕/๓๘.

^{๓๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑/๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๖๖.

ในทางต่ำ เจริญให้ยิ่งขึ้นไปไม่ได้ ย่อมเป็นไปเพื่อเกิดในที่นั้น หลังจากตายแล้ว เขาจึงเกิดร่วมกับพวกชัตติยมหาศาล พรหมณ์มหาศาล หรือคหบดีมหาศาล ขอนี้แล เรากล่าวไว้สำหรับผู้มีศีล ไม่ใช่สำหรับผู้ทุศีล ภิกษุทั้งหลาย มโนปณิธานของท่านผู้มีศีลย่อมสำเร็จได้เพราะเป็นผู้บริสุทธิ์

บุคคลบางคนในโลกนี้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พอก และเครื่องประทีป เขาให้สิ่งใด ก็หวังสิ่งนั้นตอบแทน เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาชั้นจาตุมหาราช, ชั้นดาวดึงส์, ชั้นยามา, ชั้นดุสิต, ชั้นนิมมานรดี, ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี มีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเกิดร่วมกับพวกเทวดาชั้นจาตุมหาราช, ชั้นดาวดึงส์, ชั้นยามา, ชั้นดุสิต, ชั้นนิมมานรดี, ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เขาตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้นอยู่ จิตของเขาโน้มไปในทางต่ำ เจริญให้ยิ่งขึ้นไปไม่ได้ ย่อมเป็นไปเพื่อเกิดในที่นั้น หลังจากตายแล้ว เขาจึงเกิดร่วมกับพวกเทวดาชั้นจาตุมหาราช ขอนี้แล เรากล่าวไว้สำหรับผู้มีศีล ไม่ใช่สำหรับผู้ทุศีล ภิกษุทั้งหลาย มโนปณิธานของท่านผู้มีศีลย่อมสำเร็จได้ เพราะเป็นผู้บริสุทธิ์

บุคคลบางคนในโลกนี้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พอก และเครื่องประทีป เขาให้สิ่งใด ก็หวังสิ่งนั้นตอบแทน เขาได้สดับมาว่า พวกเทวดาชั้นชั้นพรหมกายิกา มีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเกิดร่วมกับพวกเทวดาชั้นชั้นพรหมกายิกา เขาตั้งจิตนั้น อธิษฐานจิตนั้น เจริญจิตนั้นอยู่ จิตของเขาโน้มไปในทางต่ำ เจริญให้ยิ่งขึ้นไปไม่ได้ ย่อมเป็นไปเพื่อเกิดในที่นั้น หลังจากตายแล้ว เขาจึงเกิดร่วมกับพวกเทวดาชั้นจาตุมหาราช ขอนี้แล เรากล่าวไว้สำหรับผู้มีศีล ไม่ใช่สำหรับผู้ทุศีล ไม่ใช่สำหรับผู้ปราศจากราคะ ไม่ใช่สำหรับผู้มีราคะ ภิกษุทั้งหลาย มโนปณิธานของท่านผู้มีศีล ย่อมสำเร็จได้ เพราะเป็นผู้ปราศจากราคะ

นอกจากนี้แล้ว ในปญญกิริยาวัตถุสูตรพระผู้มีพระภาคทรงตรัสเรื่องบุญกิริยาวัตถุ ๓ ว่า ด้วยการบำเพ็ญบุญอันเป็นเหตุให้เกิดอานิสงส์ของทายกทายิกาผู้มีจิตใจตั้งมั่นในการจัดงานทำบุญตามโอกาสต่างๆ ว่า

บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานนิดหน่อย ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลนิดหน่อย และไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเข้าถึงความเป็นผู้โชคร้ายในมนุษย์ บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานพอประมาณ ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลพอประมาณ แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเข้าถึงความเป็นผู้โชคดีในมนุษย์

บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นจาตุมหาราช, ชั้นดาวดึงส์, ชั้นยามา, ชั้นดุสิต, ชั้นนิมมานรดี, ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ภิกษุทั้งหลาย ท้าวมหาราชทั้ง ๔ ในชั้นนั้นทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานให้ยิ่งขึ้น ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลให้ยิ่งขึ้น ย่อมครอบงำเทวดาชั้นจาตุมหาราช, ชั้นดาวดึงส์, ชั้นยามา, ชั้นดุสิต, ชั้นนิมมานรดี, ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ได้โดยฐานะ ๑๐ ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ วรรณะที่เป็น

ทิพย์ สุขที่เป็นทิพย์ ยศที่เป็นทิพย์ อธิปไตยที่เป็นทิพย์ รูปที่เป็นทิพย์ เสียงที่เป็นทิพย์ กลิ่นที่เป็นทิพย์ รสที่เป็นทิพย์ โผฏฐัพพะที่เป็นทิพย์^{๓๙}

จะเห็นได้ว่า จากพระพุทธรูปปางนาคปรกนี้ จะเห็นได้ว่า การทำบุญให้ทานนี้พระพุทธรูปทรงสอนให้พุทธบริษัททั้ง ๔ ให้รู้ เข้าใจ แล้วปฏิบัติตามว่า การให้ทานอย่างเดียวนี้อานิสงส์ในการทำให้ผู้ทำได้รับสมความปรารถนาในเรื่องของปัจจัย ๔ คือ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ตลอดจนถึงมีทรัพย์เงินทอง บุตรธิดา บริวาร อันเป็นเครื่องเกื้อหนุนทั้ง ๕ เท่านั้น แต่ถ้าหากว่าผู้ทำบุญให้ทานแล้วประพฤติดนอยู่ในศีล ๕ ก็จะทำให้มีอานิสงส์มากมาย เมื่อถึงแก่กรรมไปแล้วย่อมไปเกิดในดินแดนสวรรค์ เป็นทางแห่งสุคติภูมิ เกิดเป็นเทวดาชั้นจาตุมหาราชเป็นเบื้องต้น และเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดีเป็นที่สุด แต่เมื่อผู้ทำบุญให้ทานปฏิบัติครบทั้ง ๓ อย่าง คือ ทาน ศีล และภาวนา ฟอกจิตใจให้บริสุทธิ์ มีจิตใจยินดีอยู่ทุกขณะของการทำบุญแล้วย่อมสามารถที่จะนำพาตนเองให้พ้นจากวัฏสงสารได้ในที่สุด เข้าสู่พระนิพพาน ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีก ซึ่งเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดของการทำบุญด้วยการทอดผ้าป่า เพราะการทำบุญให้ทานด้วยผ้าป่าเป็นการสอนให้ลดละ เลิก ในเรื่องโลภ โกรธ หลง เป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมขั้นสูงของพระพุทธศาสนาอื่นๆ ขึ้นไป

๓.๔ สรุป

กล่าวโดยสรุป ประวัติความเป็นมาของการทอดผ้าป่ามีการถือกำเนิดในประเทศอินเดีย ตั้งแต่สมัยพุทธกาล เป็นธรรมเนียมประเพณีที่เกิดจากความต้องการทำบุญและช่วยเหลือพระภิกษุในพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องตามหลักพุทธานุญาตเกี่ยวกับการปฏิบัติตามการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลจีวร อันเป็นหลักปฏิบัติข้อหนึ่งในนิกาย ๔ และธุดงค์ ๑๓ อย่างของบรรพชิต เพื่อให้พระภิกษุได้รับความสะดวกในการแสวงผ้ามาทำเป็นจีวรนุ่งห่ม อุบาสกอุบาสิกาจึงมีนิยมโดยพากันจัดผ้าที่สมควรไปทอดคือวางไว้ตามที่ต่างๆ เช่น ในป่าที่พระภิกษุอาศัยอยู่ หรือตามที่พระภิกษุเดินผ่านไปมา ด้วยวิธีการที่จะทำให้ท่านเห็นว่าไม่มีเจ้าของ พระภิกษุมองเห็นจะได้พิจารณาถือโดยบังสุกุลสัญญา นำไปทำเป็นจีวรนุ่งห่มต่อไป ปฏิบัติแบบนี้เรื่อยมาจนกลายเป็นประเพณี

การทอดผ้าป่าในประเทศไทยจากการศึกษาเอกสารพบว่าเริ่มแรกในสมัยสุโขทัยนิยมจัดเป็นบริวารของกษัตริย์จัดแต่งเป็นพานพุ่มแล้วนำไปทอดถวายที่วัด ส่วนสมัยต่อมาไม่มีหลักฐานปรากฏ แต่มีปรากฏในพระราชพิธีสิบสองเดือนที่พระราชนิพนธ์โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับการรื้อฟื้นขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยพระประสงค์จะรักษาธรรมเนียมประเพณีทางศาสนา

ประเภทของผ้าป่าที่จัดทอดในสังคมไทย จัดแบ่งแล้วมีอยู่ ๓ ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

^{๓๙} อ.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๓๔ - ๓๖/๒๙๒ - ๒๙๖.

๑. ผ้าป่าเพื่อวัด เริ่มแรกในประเทศไทยจะเป็นเฉพาะของใช้ ของจำเป็นต่อพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะ เมื่อกาลเวลาผ่านไป ของที่มีอยู่เดิมแล้วก็ไม่จำเป็นต่อวัดอีก วัดจึงมีแนวคิดที่ว่าน่าจะมีอะไรที่เพิ่มเติมขึ้นมาภายในวัด เพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนและปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ มีพัฒนาการจากผ้าป่าทั่วไปก็ขยายออกมาเป็นผ้าป่าที่ดินวัด ผ้าป่าเพื่อวัดดังกล่าวเหล่าพุทธศาสนิกชนทั้งหลายต่างมีจุดประสงค์หลัก ก็คือเพื่อนำเงินที่ได้รับจากการทอดผ้าป่าแล้วนั้นมาใช้ประโยชน์กับทางวัดให้มากที่สุดเท่าที่จะบริหารการจัดการได้ผ้าป่าเพื่อวัด

๒. ผ้าป่าเพื่อสังคม จากเมื่อก่อนพุทธศาสนิกชนมักจะนิยมนำไปทอดถวายเฉพาะในวัด วาอาราม แต่ต่อมาก็มีพัฒนาการมาสู่หมู่บ้าน ชุมชน และโรงเรียนตามความเหมาะสมของสถานที่ และในขณะเดียวกันการจัดตั้งทอดผ้าป่าก็มีการพัฒนาการมาเป็นเครื่องนุ่งห่มแต่เป็นของคลุมห่มโดยเฉพาะ อาจจะเป็นชุดนักเรียนของเด็ก และเสื้อผ้าของผู้ใหญ่ทั่วไป ผ้าปายังมีพัฒนาการจากที่เคยสร้างแต่ทางด้านวัตถุอยู่อย่างเดียว แต่ก็พัฒนามาเป็นผ้าป่าของการสร้างบุคคล บุคคลที่ว่าก็คือเด็ก เยาวชนของชาติ

๓. ผ้าป่าเพื่อชาติ สำหรับผ้าป่าประเภทนี้แล้วถือว่ามีความสำคัญต่อประเทศชาติเป็นอย่างมาก เพราะรากฐานของก็คือความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ที่ควบคู่กับคุณธรรม ทั้งสองสิ่งนี้เป็นปัจจัยหลักสำคัญที่จะช่วยให้ประเทศชาติมีความมั่นคงและเจริญที่ยั่งยืนแท้จริง สำหรับผ้าป่าเพื่อชาตินี้แล้วถือว่าเป็นการที่ช่วยแสดงออกถึงความรัก มีความสามัคคีธรรมของพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาชาวโลกเป็นอย่างมาก

แรกเริ่มการทอดผ้าป่ามักจะนำไปทอดวางทิ้งไว้ตามถนนหนทางที่พระภิกษุจาริกไปมา หรือนำไปทอดทิ้งไว้ที่วัดแล้วทำการจุดประทัดเพื่อเป็นสัญญาณบอกให้พระสงฆ์ภายในวัดรู้ว่ามืองค์ผ้าป่ามา ท่านก็จะส่งพระภิกษุมารูปหนึ่งเพื่อพิจารณาชักผ้าป่าแล้วนำไปให้สงฆ์ใช้ด้วยกัน เนื่องจากนิยมจัดว่าเป็นของคณะไม่ใช่ของรูปใดรูปหนึ่งแต่อย่างใด องค์ประกอบของผ้าป่าหรือบริวารของผ้าป่า ก็จะเป็นจำพวกเครื่องใช้ของจำเป็นต่อพระภิกษุสงฆ์ แต่การทอดผ้าป่ามักจะจัดงานเป็นการเพื่อเป็นเกียรติต่อคณะผ้าป่า เป็นหน้าเป็นตาของหมู่บ้านและชุมชนแล้ว ยังเป็นการแผ่กตัตถธรรมอยู่ในศาสนพิธีด้วย

วิธีการของการทอดผ้าป่าในปัจจุบันมีความนิยมจัดทำกันพิธีการใหญ่ มีคนมาร่วมมาก เรียกว่า ผ้าป่าสามัคคี การทอดผ้าป่าจึงต้องเป็นพิธีกรรม ที่จัดใหญ่โตนั้นมิใช่เพราะต้องการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรในวัดให้มีผ้าใช้เท่านั้น แต่มุ่งหมายเพื่อหาปัจจัยบำรุงวัดหรือก่อสร้างวัดปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุในวัด บริวารผ้าป่าจึงมักเป็นสิ่งที่พัฒนาวัด พัฒนาพระภิกษุสามเณรไปด้วย เช่น เป็นเงิน ไม้ อิฐ หิน เหล็ก ปูน หนังสือ อุปกรณ์การศึกษา เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น ก็นับเป็นอุบายที่แยบคายดี แต่ทั้งหมดนั้นมิได้เป็นการผ้าป่าโดยตรง นับเข้าประเภทบริวารผ้าทั้งสิ้น เมื่อมีการทอดผ้าป่าสามัคคีจึงมักต้องทำพิธี มีการรับศีล ฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ กล่าวคำถวาย กรวดน้ำ รับพรพระต่อหน้าพระสงฆ์สามเณรทั้งวัด หรือบางแห่งอาจมีพิธีมากหรือน้อยกว่านี้ที่สุดแต่จะกำหนดหากถูกหลักการทำบุญก็ถือว่าไม่ผิด

ในสังคมไทยจะมีความนิยมหลากหลายแบบ จากเมื่อก่อนเป็นการทอดให้แก่วัดและพระภิกษุสงฆ์เท่านั้น แต่ปัจจุบันมีการทอดเพื่อบ่มุ่ในการสังคมสงเคราะห์ อาทิ การทอดผ้าป่าเพื่อทุนการศึกษา เพื่อเป็นค่าอาหารต่อนักเรียน เป็นทุนสำรองในการช่วยเหลือผู้คนในยากทุกขยาก การทอดผ้าป่าเพื่อระดมทุนช่วยชาติ ผ้าป่าเพื่อซื้อที่ดินเข้าวัดเพื่อเป็นธรณีสงฆ์ เมื่อรวมแล้วก็คือ ปัจจัย ๔ ที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพของพระภิกษุ สามเณร และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย นอกจากการทอดผ้าป่าทำบุญแล้วยังได้พบปะสังสรรค์กันในหมู่บ้านและชุมชนชน สังคม เป็นวันคืนสู่เหย้าด้วยการทอดผ้าป่า เพราะลูกหลานเครือญาติที่ไปทำงานต่างถิ่นต่างจังหวัดจะเป็นหัวหน้าของสายต่างๆ แล้วก็นำเงินจากที่ทำงานมาช่วยพัฒนาวัด หมู่บ้าน ชุมชน ผ้าป่าเป็นการความกตัญญูอีกวิธีหนึ่งจะแสดงออกมาให้ผู้คนในหมู่บ้าน ชุมชน สังคมได้รับรู้และยอมรับต่อกัน

ขอบเขตของผ้าป่าไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในวัดเหมือนดังสมัยพุทธกาล ผ้าป่ามีความหมายมากกว่าเดิม ขยายขอบเขตออกมาให้ทั้งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถนำมาจัดตั้งได้เช่นกัน เช่น ผ้าป่าเพื่อการศึกษาของโรงเรียน ผ้าป่าเพื่อการก่อสร้างโรงเรียน ผ้าป่าเพื่ออาหารกลางวันของเด็กนักเรียน ผ้าป่าเพื่อมูลนิธิร่วมกตัญญู ฯลฯ ซึ่งการจัดทอดจะมีการนิมนต์พระภิกษุรูปหนึ่งไปรับพิจารณาผ้าบังสุกุลหรือที่นิยมเรียกกันในสมัยปัจจุบันนี้ว่า ผ้าป่า แล้วทางคณะผู้จัดงานทอดผ้าป่าก็จะนำบริวารคือเงินของผ้าป่าไปใช้ตามวัตถุประสงค์ที่จัดตั้งไว้

วัตถุประสงค์ของการจัดทอดผ้าป่าในปัจจุบันนี้มุ่งที่จะรวบรวมทุนทรัพย์และเพื่อให้เป็นการรักษาประเพณี วัฒนธรรมที่ดั่งามที่รับสืบทอดปฏิบัติตามกันมาไม่ให้สูญหายไป จึงได้จัดเป็นการทอดผ้าป่าเพื่อให้ประโยชน์ทั้งวัดและชุมชน ซึ่งทางวัดและคณะกรรมการวัดจะได้นำเงินที่ได้จากการทอดผ้าป่ามาใช้ในการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและศาสนวัตถุ ตลอดจนถึงการสังคมสงเคราะห์ต่อหมู่บ้าน โรงเรียน สังคม และประเทศชาติ

ประโยชน์ที่เกิดแก่ผู้ทอดผ้าป่า คือ เป็นการทำบุญให้ทาน รักษาศีล ปฏิบัติภาวนา เพื่ออบรมจิตใจของตนเองให้ผ่องใส พอกจิตใจให้ชาวสะอาด ไม่ให้มีความตระหนี่ นำตนเองให้รอดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในภพทั้ง ๓ ซึ่งการทำบุญทอดผ้าป่าเป็นการสร้างเสริมทานบารมีแก่ตนเอง ดังที่ปรากฏในหลักธรรมเรื่องของการให้ทานที่ได้ยกมากล่าวไว้แล้วในข้างต้น

นอกจากนี้การทอดผ้าป่าเป็นการกระทำของหมู่ชนเป็นอันมากด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุที่ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ และด้วยการทำบุญบริจาคทรัพย์เมื่อน้อยนิด แต่เป็นการสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอันมีค่ามหาศาลทีเดียว

อย่างไรก็ตาม การจัดทอดผ้าป่าก็มีจุดเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นได้เช่นกัน คือ การถูกพวกมิจฉาชีพนำไปแอบอ้างแล้วนำเงินที่ได้รับจากการทำบุญมาใช้ และยังมีจุดเสี่ยงที่ว่าบริวารหรือเงินผ้าป่าที่ได้รับมาจะถูกแอบนำไปใช้โดยส่วนตัวของพระภิกษุหรือเณรของวัด เพื่อให้ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจต่อพุทธศาสนิกชนที่ร่วมบริจาคทำบุญทอดผ้าป่า ทางวัดหรือทางผู้จัดจึงมีคณะกรรมการดำเนินงานทั้งฝ่ายพระสงฆ์และฝ่ายคฤหัสถ์ เพื่อดำเนินดูแลเรื่องของการเงิน การงาน หน้าที่ขึ้นมา โดยเฉพาะ มีการเปิดสมุดบัญชีประกอบไปด้วยพระภิกษุรูปหนึ่ง กรรมการวัด ๒ ท่าน และเลขาของคณะกรรมการวัดอีกหนึ่งท่าน หรือแล้วแต่ละสถานที่ที่เห็นว่ามีความเหมาะสม